

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ

STUDIUM

2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ilona Hamplová Warzala

**Environmentální marketing – korporace podnikatelského,
veřejného a neziskového sektoru**

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce: Ing. Jindřich Kolek, MBA

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Ilona Hamplová Warzala

Environmental Marketing - comparison of the business, public
and non-profit sectors

Prague 2013

The Master Thesis Work Supervisor: Ing. Jindřich Kolek, MBA

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25. března. 2013

Ilona Hamplová Warzala

Poděkování

Velice ráda bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce Ing. Jindřichovi Kolkovi, MBA, za jeho profesionální přístup, cenné rady a připomínky, které mi pomohly mojí práci obohatit, a za neobyčejnou ochotu, laskavost a trpělivost, se kterou mne po celou dobu psaní diplomové práce vedl.

Anotace

Problémy ochrany životního prostředí se výrazněji začínají zabývat státní instituce, nevládní neziskové organizace i podnikatelský sektor v Evropě v druhé polovině dvacátého století. V České republice proniká environmentalismus do společenského života, až po demokratických změnách v listopadu roku 1989.

Diplomová práce je zaměřena na specifickou oblast marketingu - environmentální marketing. Cílem je komparace přístupu veřejného, podnikatelského a neziskového sektoru k otázkám působení ve prospěch ochrany životního prostředí.

Klíčové pojmy

Diplomové práce, environmentalismus, environmentální marketing, média, nevládní neziskové organizace, podnikatelská sféra, veřejný sektor.

Annotation

Environmental problems are starting to look stronger state institutions, non-governmental organizations and the business sector in Europe in the second half of the twentieth century. In the Czech Republic, environmentalism permeates the social life until after the democratic changes in November 1989.

The thesis is focused on a specific area of marketing - marketing environment. The aim is to compare access by the public, business and non-profit sector on issues of pro-environmental protection.

Key words

Business community, environmentalism, environmental marketing, media, NGOs, public sector, thesis.

Obsah

ÚVOD	9
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ A VZTAHŮ	12
1.1 Člověk a příroda.....	12
1.1.1 Ekologismus a antropocentrismus.....	12
1.1.2 Hlavní směry a proudy ekologismu.....	12
1.2 Udržitelný rozvoj.....	14
1.2.1 Vymezení pojmu.....	14
1.2.2 Možnosti pozitivního ovlivňování životního prostředí.....	15
2 ENVIRONMENTÁLNÍ MARKETING	17
2.1 Marketingová komunikace.....	18
2.1.1 Marketingový komunikační mix.....	18
2.1.2 Public relations.....	19
2.2 Environmentální marketing.....	20
3 ENVIRONMENTÁLNÍ MARKETING PODNIKATELSKÉHO SEKTORU .	23
3.1 Ekologický management	24
3.2 Ekolabeling	24
3.3 Environmentální prohlášení o produktu	26
3.3.1 Cíl a principy	27
3.3.2 Výhody a přínosy	29
3.3.3 Nevýhody a rizika	29
3.4 Dobrovolné dohody	30
3.5 Ekologické zemědělství	31
3.6 Hodnocení environmentálního chování firem	33
4 ENVIRONMENTÁLNÍ MARKETING VEŘEJNÉHO SEKTORU	37
4.1 Environmentální politika	37
4.2 Prostředky environmentální politiky	38
4.2.1 Prostředky přímého administrativního řízení	40
4.2.2 Samoregulace	41
4.2.3 Dobrovolnost	41
4.2.4 Výchovné a inovační strategie	41
4.2.5 Ekonomické nástroje	42
4.3 Ekologické politické strany	47
4.4 Ekologická hnutí	50
5 ENVIRONMENTÁLNÍ MARKETING NEZISKOVÉHO SEKTORU	52
5.1 Neziskový sektor	52
5.2 Cíle environmentálního marketingu českých NNO	53

5.3	Nejvýznamnější ekologické organizace v ČR	54
5.4	Český svaz ochránců přírody	55
6	IBA - VÝZNAMNÝ ÚSPĚCH MARKETINGU A LOBBINGU	
	NEZISKOVÉHO SEKTORU	59
6.1	Ptačí marketing	60
6.2	Příprava programu IBA - Významná ptačí území	65
7	ENVIRONMENTALISMUS JAKO SOUČÁST BOJE ZA DEMOKRACII ..	68
7.1	Environmentální disent.....	68
7.2	Environmentální marketing v Československu před listopadem 1989	72
7.2.1	Ochrana přírody.....	72
7.2.2	Mediální environmentální marketing do roku 1990.....	74
8	ANTI-ENVIRONMENTÁLNÍ MARKETING	77
	ZÁVĚR	81
	SEZNAM LITERATURY	84
	SEZNAM ZKRATEK	87

Úvod

V polovině dvacátého století mimořádně stoupá zájem lidské společnosti o stav životního prostředí, které ji obklopuje. Důvodů je celá řada – ať již to byly některé velké průmyslové havárie, mimořádně velké smogové situace v Londýně či jiných hustě osídlených oblastech, vymírání živočišných a rostlinných druhů a podobně.

Výrazným prvkem té doby se stává změna v chápání přírody a její ochrany. Zatímco se v předcházejícím období soustřeďovaly ochranné aktivity na jednotlivé ohrožené živočišné a rostlinné druhy či vymezené lokality chráněných území, přichází potřeba komplexního přístupu ochrany životního prostředí. Řeší se celé ekosystémy, ochrana životního prostředí se stává globálním problémem.

Mění se také složení subjektů, které se do řešení environmentálních (ekologických) problémů pouští. Zatímco v předcházejícím období byla klasická ochrana přírody záležitostí nepříliš velkých skupin profesionálních i amatérských odborníků (botaniků, ornitologů, entomologů), zejména šedesátá léta dvacátého století jsou nástupem celé řady ekologických iniciativ, hnutí, formuje se systém environmentálních nevládních neziskových organizací. Nemají jednotnou strukturu, liší se i dílčími cíli i formami, jakými by chtěly cíle dosáhnout.

V dalším období si zodpovědnost uvědomuje i veřejná správa na státní i územně samosprávné úrovni. Jsou vytvářeny instituce speciálně zaměřené na environmentální problematiku – např. Ministerstva životního prostředí, Inspekce životního prostředí a podobně. V pozdějším období – zejména v osmdesátých letech se do environmentálních aktivit zapojují ti, kteří se na devastaci životního prostředí nejvíce podílejí – subjekty průmyslové a zemědělské výroby.

Vzhledem k tomu, že významnou součástí environmentálních aktivit je komunikace, přesvědčování, ovlivňování chování jedinců či celých jejich skupin, vytváří se (zatím velmi nesměle) specifická forma marketingu respektive marketingové komunikace – environmentální (zelený, ekologický či udržitelný) marketing.

V naší zemi se dostává environmentální problematika do veřejných rozhodovacích procesů až po politických změnách v listopadu 1989, třebaže se již v předcházejícím období setkáváme s určitými formami environmentálního působení na úrovni disentu, či více méně tolerovaných ekologických mládežnických organizací.

Postavením environmentalismu v současném politologickém myšlení se zabývají ve svých publikacích např. A. Heywood, K. Dočekalová, K. Švec a další. Řada autorů se zabývá problematikou ekologické (environmentální) politiky, mezi ně zejména patří V. Mezřický, M. Farský, M. Černá a další. V diplomové práci jsou zahrnuty též informace z oblasti předlistopadové klasické ochrany přírody – např. K. Friedl řeší problematiku chráněných území. Vzhledem k cíli diplomové práce nemohou zde chybět ani příspěvky řešící environmentální aktivity výrobního sektoru (P. Petržílek) či neziskového sektoru (M. Malíková, D. Lacina či K. Kočí).

Cílem diplomové práce je komparace forem a efektivnosti environmentálního marketingu ve veřejném, podnikatelském a neziskovém sektoru.

Současně s cílem jsou formulovány následující hypotézy:

Hypotéza 1: Ačkoliv v principu má environmentalismus a marketingová komunikace rozdílné cíle, jejich propojením vzniká efektivní forma oslovení cílových skupin.

Hypotéza 2: Výraznou roli v environmentálním marketingu získává neziskový sektor, zejména nevládní neziskové organizace.

Vědecké metody, které byly aplikovány při tvorbě této diplomové práce lze rozdělit do fáze:

- získávání dat
- zpracování dat a vyvozování závěrů

V první fázi byla využita především metoda analýzy dokumentů, které měly formu tištěnou i elektronickou, v druhé fázi se jednalo především o metodu komparace, syntézy a dedukce.

Pro interpretaci odkazů na informační zdroje je v diplomové práci využit poznámkový aparát pod čarou a kapitola Bibliografie. Citace byly formovány podle normy ČSN ISO 690.

1 Vymezení základních pojmů a vztahů

1.1 Člověk a příroda

Propojení člověka s přírodou nelze popřít ani v současné industriální a kybernetické etapě vývoje lidstva. Základem zdravého prostředí pro člověka je vyvážená příroda s dostatečnou schopností stálé obnovy svých základních prvků. Od počátku civilizace se měnila závislost člověka na přírodě a na jejích zdrojích. Stejně tak se vyvíjely názory na postavení člověka v přírodě.

1.1.1 Ekologismus a antropocentrismus

A. Heywood prezentuje následující definici ekologismu: Ekologismus (ecologism) je politická doktrína či ideologie, vybudovaná na základě ekologických předpokladů, a zabývající se zejména životně důležitým vztahem mezi lidstvem a světem přírody: lidé jsou součástí přírody, nikoli jejími pány.

Pokud je životní prostředí vnímáno jako prioritní a člověk je vnímán jako pouhá součást, hovoří se též o ekocentrismu, jeho protiklad je pak antropocentrismus, který vyzdvihuje úlohu všemocného člověka nejen ve společnosti, ale i v přírodě, kterou plně ovládá.

A. Heywood též upozorňuje, že je možno považovat pojmy ekologismus a environmentalismus za synonyma. Někteří autoři však mezi nimi vyhledávají souvislosti.

1.1.2 Hlavní směry a proudy ekologismu

V rámci ekologismu dochází k určité vnitřní diferenciaci, která též souvisí s názorovým propojením s jinými politickými proudy. Tzv. hlubinní ekologové tyto tendence tvrdě odmítají, neboť považují všechny politické ekologie za antropocentrické. Umírnění představitelé ekologismu však zastávali názor,

že i v jiných světonázorech je možné nalézt myšlenky, které nejsou proti přírodě.

P. Dočekalová a K. Švec prezentují tyto proudy ekologismu:

- Ekosocialismus – spojení ekologismu se socialismem příliš překvapivé není. Západoevropské strany zelených se zpravidla profilovaly jako politické strany. Ekosocialismus často čerpá z myšlenek K. Marxe a jeho stěžejní ideou je, že životnímu prostředí škodí především kapitalismus. Jeho stoupenci tvrdí, že socialismus je z principu ekologický. Oporou tohoto tvrzení je společné vlastnictví všech prostředků všemi obyvateli nebo členy společnosti, je tak v dlouhodobém zájmu celé společnosti, aby byla příroda využívána šetrně a byla zachována.
- Ekoanarchismus – mezi ekology a anarchisty dochází zřejmě k nejužšímu sblížení a nejvýraznější míře inspirace. Obě skupiny mají společný názor na takový typ společnosti, který vzniká spontánně na základě harmonie a vyváženosti. Stejně tak jako anarchisté odmítají jakoukoliv nadvládu nad sebou samými, odmítají ekologové nadvládu člověka nad přírodou. Ekologové i anarchisté se v řadě oblastí ovlivňovali, nacházeli společná témata v decentralizaci, ve využívání přímé demokracie atd., rozcházejí se např. v názoru na existenci vlády. Anarchisté existenci jakékoliv vlády odmítají, ekologové považují vládu za instrument, který může pomoci v době environmentální krize.
- Ekofeminismus – je to zřejmě nejvlivnější a nejsilnější odnož ekologismu. Hlavní myšlenkou je, že devastace životního prostředí je výsledkem patriarchátu. Vzhledem k odcizení od přírody se muži stali největšími škůdci ekosystémů. Odcizili se od výchovy dětí, od domova, od mezilidských vztahů. Výsledkem toho je, že muži se stali pány jak přírody, tak žen, které si podmanili. Většina žen se hlásí k esencialismu, což znamená, že propojení ženy a přírody

je podstatné a přirozené, zatímco mezi mužem a přírodou je vztah zcela jiný.

1.2 Udržitelný rozvoj

1.2.1 Vymezení pojmu

Pojem **trvale udržitelný rozvoj** byl Organizací spojených národů vymezen jako „... rozvoj, který uspokojuje potřeby současnosti bez ohrožení možnosti budoucích generací uspokojovat své vlastní potřeby.“¹ Znamená to, že udržitelný rozvoj je v podstatě procesem změny, ve kterém využívání zdrojů, směřování investic, orientace technologického rozvoje a institucionální změny jsou v harmonii.

G. H. Brundlandová konstatuje, že „...strategie udržitelného rozvoje je zaměřená na prosazování harmonie mezi lidskými bytostmi a mezi lidstvem a přírodou.“²

„Udržitelným rozvojem rozumíme uspokojování sociálních materiálních a duchovních potřeb lidí při plném respektování objektivních environmentálních limitů.“

Definice trvale udržitelného rozvoje je vhodné doplnit podmínkami pro zachování a zlepšení stavu životního prostředí. Tyto podmínky zároveň určují meze ekonomického růstu a zároveň i míru svobody lidstva při uspokojování svých potřeb v daném čase:

- využívání obnovitelných přírodních zdrojů takovým způsobem, aby míra jejich spotřeby nepřekročila míru jejich obnovy;

¹ PETRŽÍLEK, Petr. Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007. ISBN 978-808-6920-207. s.13.

²

- využívání neobnovitelných přírodních zdrojů takovým způsobem, aby byly stále v oběhu (zejména recyklací a opakovaným užitím výrobků z nich) a míra jejich spotřeby klesala s růstem možnosti jejich nahraditelnosti obnovitelnými zdroji anebo v důsledku zavádění nejlepších dostupných technik;
- vytváření emisí, včetně odpadů, pouze v takové míře a kvalitě, která umožňuje nahrazení primárních surovin (zajistit jejich schopnost být využity jako druhotné suroviny), a v případě, že recyklovány nebudou, produkovat emise a odpady pouze v takové míře a kvalitě, která je vstřebatelná životním prostředím bez vedlejších účinků na zdraví a pohodu člověka zároveň která by neohrožovala ostatní formy života.³

1.2.2 Možnosti pozitivního ovlivňování životního prostředí⁴

V nižších etapách vývoje lidské společnosti zastával člověk vůči svému životnímu prostředí více méně pasivní pozici. Technický pokrok přinesl v řadě případů i výrazné negativní zásahy do přírody. Jedním ze základních předpokladů pro vývoj aktivního ekologického přístupu a vznik environmentální politiky je nezbytný základní předpoklad – uvědomění si, že člověk má reálné možnosti pozitivního ovlivňování životního prostředí.

Z. Štěpánek a J. Jílková shrnují tyto možnosti do následujících bodů:

- můžeme ovlivňovat spotřebu přírodních zdrojů, a to jak z hlediska objemu, tak struktury; můžeme usilovat o to, aby ekonomika rostla při relativně se snižujících nárocích na vstupy (zejména zdroje, které nejsou obnovitelné) – toho lze dosáhnout především využitím ekonomických nástrojů;

³ PETRŽÍLEK, Petr. *Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007. ISBN 978-808-6920-207. S. 14.

⁴ V odborné literatuře též PPIE – Possibilities of Positive Influence on the Environment.

- můžeme omezovat proud nežádoucích emisí a odpadů z ekonomické činnosti do prostředí; normativní, ekonomické i etické nástroje mohou působit na snižování znečišťování ovzduší, vody, půdy, na eliminaci hluku i omezení tepelného vyzařování;
- můžeme podporovat opakované využívání výstupů ekonomické činnosti a recyklaci; komplexem nástrojů můžeme působit na organizaci ekonomicky efektivního sběru a zpracování papíru, skla, kovů, plastů, k využívání odpadního tepla atd.;
- měli bychom usilovat o to, aby se obnovila přirozená regenerační schopnost prostředí, která je ve většině případů více méně narušena; měli bychom rehabilitovat a revitalizovat přírodu a krajinu, vodohospodářské poměry, půdu a les.⁵

⁵ ŠTĚPÁNEK, Zdeněk a Jiřina JÍLKOVÁ. Malý výkladový slovník z oblasti ekonomiky životního prostředí. 1. vydání. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 1998. ISBN 80-721-2053-0. s. 66.

2 Environmentální marketing

V této části diplomové práce jsou nejprve velice stručně připomenuty některé pojmy z marketingu, které se více či méně váží k zvolenému tématu. Podstatnou část této kapitoly tvoří úvaha o problematice propojení environmentálního marketingu.

I když není předmětem této kapitoly analýza obecných marketingových vztahů, je vhodné upozornit na skutečnost, která se této oblasti týká. Klasikové marketingu kladou značný důraz na kvalitní znalost makroprostředí. P. Kotler vnímá při této analýze environmentální aspekt ve dvou rovinách:

- jako jeden ze základních prvků makroprostředí,
- jako jeden ze základních prvků společensko-kulturního prostředí.

Tabulka 1 Složky makroprostředí (podle P. Kotlera)

MAKROPROSTŘEDÍ	Prostředí
	ekonomické
	společensko-kulturní
	přírodní
	technologické
Politicko-právní	

Zdroj: vlastní

2.1 Marketingová komunikace

„Marketingová komunikace označuje prostředky, jimiž se firmy pokoušejí informovat a přesvědčovat spotřebitele a připomínat jim - přímo nebo nepřímo výrobky a značky, které prodávají.“⁶

Definice P. Kotlera se sice zaměřuje na subjekty podnikatelského sektoru, v současné době však získává na důležitosti marketing veřejné správy ať již státní úrovni, především však v rovině teritoriální.

2.1.1 Marketingový komunikační mix

V souvislosti s marketingovou komunikací se hovoří o marketingovém mixu, který je tvořen šesti hlavními způsoby komunikace:

- **Reklama** – jakákoliv placená forma neosobní prezentace a propagace idejí, zboží nebo služeb identifikovatelným subjektem.
- **Podpora prodeje** – rozmanité krátkodobé podněty vybízející k vyzkoušení nákupu určitého výrobku nebo služby.
- **Události a zážitky** – činnosti a programy financované společnostmi, jejichž účelem je vytvářet každodenní nebo zvláštní interakce spojené se značkou.
- **Public relations a publicita** – různé programy určené k propagaci nebo ochraně image společnosti nebo jejích jednotlivých výrobků.
- **Direct marketing** (přímý marketing) – používání pošty, telefonu, faxu, e-mailů nebo internetu k přímé komunikaci nebo k vyvolání odezvy či dialogu se specifickými zákazníky a potencionálními zákazníky.⁷

⁶ KOTLER, Philip. *Marketing management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1359-5. s. 547.

⁷ KOTLER, Philip. *Marketing management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1359-5. s. 574.

2.1.2 Public relations

„Public relations - jedná se o ty specifické formy komunikace managementu (formy vztahů organizace a společnosti), které podnikům a organizacím pomáhají přizpůsobovat se jejímu okolí, měnit je nebo udržet, a to se zřetelem k dosažení cílů podniků a organizací.“⁸

Firma tedy nemusí vyjadřovat vztah pouze ke spotřebitelům, dodavatelům a obchodním partnerům, ale má také vztahy k další zainteresované veřejnosti.⁹

Podle P. Kotlera spadají pod PR ve firmě následující úkoly:

- **vztahy s tiskem** – prezentace novinek a informací týkajících se společnosti v tom nejlepším světle;
- **publicita produktů** – snaha co nejlépe zveřejňovat informace týkající se specifických produktů;
- **korporátní komunikace** – podpora chápání společnosti prostřednictvím vnitřní a vnější komunikace;
- **lobbying** – jednání se zástupci zákonodárců a státních úředníků ohledně podpory či zamítnutí legislativních opatření;
- **poradenství** – doporučení managementu ohledně veřejných záležitostí a pozice společnosti v dobách dobrých i zlých.¹⁰

⁸ ČERNÁ, Jitka, KAŠÍK, Milan a KUNZ, Vilém. *Public relations: (komunikace organizací)*.

1. vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2006. 87 s. Učební texty. ISBN 80-86754-65-0.

⁹ P. Kotler vnímá veřejnost jako množinu skupin, které mohou mít na činnost firmy určitý vliv.

¹⁰ KOTLER, Philip. *Marketing management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1359-5. s. 632-633.

2.2 Environmentální marketing

Environmentální marketing je forma marketingu, ve které se propojují klasické principy marketingu s cíli trvale udržitelného rozvoje. Vymezit lze tento pojem jako proces plánování, implementace a kontroly vývoje, stanovení cen, propagace a distribuce produktů způsobem, který uspokojuje následující tři kritéria:

- jsou uspokojeny potřeby zákazníků;
- jsou dosaženy cíle organizace;
- proces je kompatibilní s životním prostředím.

I když se jedná o moderní modifikaci marketingu, resp. marketingové komunikace (či právě proto), existuje výrazná nejednotnost v naší i světové odborné literatuře zaměřené na tuto oblast. Kromě zde použitého označení environmentální marketing, které zároveň vymezuje téma diplomové práce se lze setkat s následujícími názvy:

- ekologický marketing;
- zelený – green marketing;
- udržitelný marketing.

Propojení marketingu a environmentalismu (či trvale udržitelného rozvoje) se může stát pro mnohé absurdní zejména v rámci výrobním cyklu. Vždyť reklama je prostředek, který nabádá k vyšší spotřebě. Z ekologického pohledu je však rostoucí spotřeba právě jedním z faktorů, který ohrožuje zásoby neobnovitelných přírodních zdrojů, vyžaduje vyšší spotřebu elektřiny, vody a podobě.

Pohled do novinových schránek ukazuje na záplavu reklamních letáků, které se podílejí na obrovském nárůstu papírového odpadu, k tomu lze přičíst různé formy obalů, jejichž recyklace není na většině míst ve státě dořešena.

Jednoznačně se jeví efektivní marketingová komunikace jako prostředek nepřímo negativně působící proti trvale udržitelnému rozvoji.

Opustíme-li výše uvedená negativa a vezmeme-li v úvahu obecné úlohy marketingové komunikace, může aplikace environmentální politiky v této oblasti získat naopak velmi efektivní nástroj. Vždyť základním předpokladem pro nákup produktů ekologického zemědělství či pro preferování firem, které v rámci výrobního procesu přistupují šetrně k životnímu prostředí, jsou především důležité informace, že se vůbec takové skutečnosti na trhu objevují. Lze uvést několik příkladů využití environmentálního marketingu:

- prezentace produktů ekologického zemědělství, biopotravin;
- podpora firem zapojených do inovací zaměřených na ekologizaci výrobního procesu;
- popis údržby produktu, aby jeho využití bylo co nejdelší a nemusel by být nahrazen novým;
- upozornění na nakládání s obaly, které umožňuje jejich další použití či recyklaci.

P. Kotler spojuje vznik zeleného marketingu s aktivitami, které proběhly v souvislosti se Dnem Země v USA v roce 1990. Na trhu se objevila řada výrobků, rozjíždějí se další programy – a to vše bylo přátelské k životnímu prostředí. Nelze podceňovat ušlechtilé cíle takto angažovaných firem, ale zvýšená poptávka po všem ekologickém - zejména v první polovině devadesátých let dvacátého století – to byl zároveň velmi dobrý obchod.

Záhy se však ukázalo, že mnozí podnikatelé, kteří vstoupili na trh s ekologickým zbožím, neuspěli. Důvody neúspěchu jsou zřejmě následující:

- Přílišná snaha a nedostatek důvěry – na rozvíjenou snahu výrobců reagují spotřebitelé skepticky, domnívají se, že ekologická tvrzení jsou jen marketingové triky;
- Názory spotřebitelů - průzkumy ukazují, že spotřebitelé jako celek nebudou ochotni kvůli ekologické prospěšnosti platit vyšší cenu.
- Špatná realizace - ekologické výrobky, se kterými firma vstupuje na trh, jsou špatně navrženy, předraženy a nevhodně propagovány.¹¹

I když má environmentální marketing oproti vyspělým zemím v naší zemi určité zpoždění, je možno sledovat v této oblasti i pozitivní trendy, zejména nárůstu spotřeby biopotravin v rámci zdravé výživy a to i přesto, že jejich cena je výrazně vyšší, než je tomu u klasických výrobků.

Jedním z důležitých aspektů pro nárůst efektivity environmentálního marketingu je budování důvěry v zelenou reklamu. Na světovém, ale i na našem národním trhu se občas setkáváme s producenty, kteří environmentální účinnost svého výrobku v rozporu se skutečností jenom předstírají. Odhalení těchto aktivit, které bývají označovány jako greenwashing mohou mít negativní dopad nejen na konkrétní firmu, která se provinila, ale ztráta důvěry zákazníků zpravidla zasáhne environmentální marketing jako takový.

Další kapitoly diplomové práce jsou zaměřeny na některé formy environmentálního marketingu ve výrobním cyklu, ve veřejném sektoru i v neziskovém sektoru, zejména u nevládních neziskových organizací.

¹¹ KOTLER, Philip. *Marketing management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1359-5. s. 547.

3 Environmentální marketing podnikatelského sektoru

V této kapitole bude věnována pozornost environmentální komunikaci soukromého tedy podnikatelského sektoru. Následující schéma zobrazuje postavení jednotlivých sektorů v systému národního hospodářství.

Schéma 1 Sektory národního hospodářství podle způsobu financování

Zdroj: vlastní

Podnikatelská sféra byla a je stále pokládána za úhlavního nepřítele životního prostředí. Je pravda, že naprostá většina škod vznikla neekologickými přístupy průmyslových a zemědělských subjektů. Situace se pod tlakem veřejného sektoru (legislativa a sankce) a nevládních neziskových organizací v posledních desetiletích výrazně zlepšila.

Dnes, již můžeme zařadit podnikatelský (ziskový) sektor mezi subjekty, které pozitivním způsobem oslovují veřejnost prostřednictvím environmentálního marketingu. V následující části kapitoly jsou uvedené některé environmentální aktivity tohoto sektoru.

3.1 Ekologický management

Environmentální systémy řízení ve vyspělých průmyslových zemích mají pro management podniků a společností význam pro zvýšení image, ale zejména z pohledu žádoucího ekonomického dopadu, například že výhledově zlepší postavení podniku na trhu nebo dokonce získá nové obchodní partnery.

Můžeme konstatovat, že zavedení systému vede k zajištění trvalého ekonomického růstu a prosperity podniku, neboť důsledkem dodržování systémových opatření jsou úspory materiálů a energií, nižší poplatky za zatěžování životního prostředí, minimalizace pokut a rovněž zvyšování kvality výroby.¹²

3.2 Ekolabeling

„Ekolabeling znamená označování produktů, které jsou k životnímu prostředí šetrnější než jejich substituenti. Aplikace systému označování ekologicky přijatelnějších alternativ má mnoho výhod:

- Především její součástí je metoda hodnocení celého životního cyklu výrobku či služby, což umožňuje přejít od snižování negativního dopadu hotového výrobku ke hledání možností, jak šetřit životní prostředí ve všech fázích od vzniku výrobku po jeho likvidaci.*
- Protože ochrannou známu lze propůjčit výrobku jen po dobu dvou let, je tímto mechanismem výrobce motivován neustále pokračovat ve zlepšování vlastností svých produktů.*
- Ekologická značka má samozřejmě výrazný marketingový význam, a to jak ve vztahu ke konečným spotřebitelům, tak v rámci celého obchodního řetězce.*
- Nepochybně je rozhodnutím výrobce usilovat o tuto značku ovlivněn též celý dodavatelský řetězec, neboť potřebné suroviny a materiály k jeho výrobě si výrobce vybírá z nabídky na trhu i podle šetrnosti k životnímu prostředí při jejich získávání.*

¹² PETRŽÍLEK, Petr. Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007. ISBN 978-808-6920-207. s. 22.

- *Rozšíření těchto značek vede ke změně spotřebních vzorců a ty souvisejí se změnou hodnotového postoje člověka k životnímu prostředí.*¹³

Ekoznačení (ecolabelling) je označování výrobků a služeb, které jsou v průběhu celého životního cyklu prokazatelně šetrnější nejen k životnímu prostředí, ale i ke zdraví spotřebitele. Jejich kvalita přitom zůstává na velmi vysoké úrovni. Takové výrobky nebo služby lze (např. v obchodě) poznat podle jednoduchého a snadno zapamatovatelného symbolu, tzv. ekoznačky – odtud ekoznačení.

Firmy mohou ekoznačku efektivně využít při marketingu takto oceněných produktů a spotřebitelé zase jako vodítko při nákupu ekologicky šetrnějšího zboží a služeb.¹⁴

EU zajišťuje kontrolu proti zneužívání ekoznačení. Produkty i jejich výroba (včetně ekozemědělství) bývají prověřovány.

Obrázek 1 Ekolabeling - výrobek

Zdroj: <http://www1.cenia.cz/www/ekoznaceni/jak-ekoznaceni-funguje#narodniprogram>

¹³ PETRŽÍLEK, Petr. *Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007. ISBN 978-808-6920-207. s. 23.

¹⁴ Ekologicky šetrné výrobky. In: CENIA: Česká informační agentura o životním prostředí [online]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www1.cenia.cz/www/ekoznaceni/ekologicky-setrne-vyrobky>

Obrázek 2 Ekolabeling - služba

Zdroj:<http://www1.cenia.cz/www/ekoznaceni/jak-ekoznaceni-funguje#narodniprogram>

Na výrobcích i na materiálech, které souvisejí se službami lze nalézt buď národní ekoznačení, případně symbol používaný v rámci EU.

Obrázek 3 Ekolabel Evropské unie

Zdroj:<http://www1.cenia.cz/www/ekoznaceni/jak-ekoznaceni-funguje#narodniprogram>

3.3 Environmentální prohlášení o produktu

Environmentální prohlášení o produktu (Environmental Product Declaration – EPD) je soubor měřitelných informací o vlivu produktu (výrobku nebo služby) na životní prostředí v průběhu celého životního cyklu (např. spotřeba energií a vody, produkce odpadů, vliv na změnu klimatu, eutrofizaci, rozrušování ozonové vrstvy a podobě).

Tyto informace se zjišťují metodou analýzy životního cyklu podle norem ČSN ISO 14040-49 a mohou být ještě doplněny různými dalšími údaji, jež jsou považovány za podstatné. Dokument (EPD) s těmito údaji musí být veřejně

přístupný a údaje v něm obsažené musí být ověřitelné. V podstatě tedy jde o podrobný průkaz produktu o jeho vlivu na životní prostředí.

3.3.1 Cíl a principy

Cílem je pomoci podnikům prezentovat důvěryhodným a srozumitelným způsobem environmentální vlastnosti svých produktů (výrobků i služeb).

Hlavními principy environmentálních prohlášení o produktu v mezinárodním systému EPD jsou následující:

- **Objektivita** – Systém EPD je založen na požadavku používat mezinárodně uznávané a platné metody analýzy životního cyklu. Tato podmínka umožňuje rozpoznat nejvýznamnější environmentální aspekty produktu od kolébky po hrob a zaměřit se na ně při současném vnímání celkového obrazu všech souvislostí.
To vede k neustálému zlepšování v jednotlivých fázích životního cyklu produktu a umožňuje snižování negativního vlivu na životní prostředí.
- **Důvěryhodnost** – Prohlášení procházejí připomínkováním, schvalovacím procesem a ověřením, které provádí nezávislý akreditovaný ověřovatel.
- **Neutralita** – Systém EPD si nedělá automatické nároky na větší ekologickou šetrnost jím hodnocených produktů a nepředepisuje žádná kritéria ekologické šetrnosti, která je třeba dodržovat. Environmentální profil produktu vyplyne až na základě hodnocení.
- **Porovnatelnost** – Je zajištěna prostřednictvím pravidel produktových kategorií pro vybrané výrobky a služby. Tato pravidla popisují harmonizované zásady pro zpracování, konkrétně pro sběr dat, metodologii, výpočty a vyhodnocení získaných výsledků.

- **Otevřenost pro všechny produkty a služby** – Systém EPD je aplikovatelný na jakékoli výrobky a služby.
- **Otevřenost pro všechny zájemce** – Většina činnosti systému EPD probíhá prostřednictvím snadno přístupných informací na internetu.
- **Zaměření na dopad na životní prostředí** – Systém EPD dovoluje zahrnout i hodnocení potenciálního vlivu na životní prostředí.

Celý proces související s tvorbou EPD lze dobře popsat na příkladu Mezinárodního Systému EPD®. Postup od zpracování EPD, ověření a jeho certifikaci je vymezen mezinárodní normou ČSN ISO 14025. Samotné EPD na zakázku výrobce zpracovává nezávislá organizace na základě tzv. pravidel produktových kategorií PCR – Product Category Rules.

Tato pravidla obsahují metodické pokyny pro zpracování u jednotlivých skupin produktů a na jejich tvorbě spolupracují příslušné odborné instituce s oborovými organizacemi daných průmyslových odvětví. Návrh PCR před oficiálním vydáním konečné verze musí projít procesem mezinárodního připomínkování a revizí. Vydaná PCR mohou využít zájemci o EPD pro svůj produkt z celého světa, tedy i z České republiky.

Hotové environmentální prohlášení o produktu musí též projít ověřením, zda jeho obsah a formát odpovídají dané metodice zpracování. Potom může být oficiálně zaregistrováno a uvedeno ve veřejně přístupné databázi na internetu, která je tak zdrojem vědecky ověřených informací o vlivu produktů na životní prostředí a umožňuje porovnávat je mezi sebou.

EPD produktů vytvořená podle PCR, která ještě neprošla výše zmíněným procesem, mohou být registrována jen předběžně, v rámci tzv. precertifikace.

Podrobné informace o Mezinárodním systému EPD jsou na internetových stránkách www.environdec.com Mezinárodního konsorcia (International Consortium), které je jeho koordinátorem. Na stejné adrese se nachází aktuální databáze mezinárodně platných EPD a PCR.

Dosud bylo takto vydáno přes 250 environmentálních prohlášení o produktu pro širokou škálu produktů – od minerální vody přes stavební materiály, elektroniku po poštovní a jiné dodavatelské služby.

3.3.2 Výhody a přínosy

Pro konečné zákazníky a spotřebitele je environmentální prohlášení o produktu důvěryhodným dokumentem, který jim umožňuje výběr nejvhodnějšího produktu. Protože je vypracován podle jednotné mezinárodní metodiky, parametry produktů stejného druhu z různých částí světa jsou porovnatelné. Z toho vyplývá i výhoda pro výrobce a vydavatele EPD, protože prohlášení o jejich výrobcích jsou navíc přijímána na celém světě.

3.3.3 Nevýhody a rizika

Negativa vyplývají především z úskalí spojených s komplexností metody – zejména stanovení funkční jednotky, ke které se dané výsledky vztahují a nutnost dodržení zásady transparentnosti, aby bylo vždy zřejmé, jakým způsobem byly výsledky dosaženy a vybrané výrobky (respektive jejich EPD) mohly být porovnatelné.

Posouzení životního cyklu, které je nezbytným podkladem pro EPD, je navíc poměrně nákladné. K tomu jsou pro běžného spotřebitele samotná EPD příliš složitá na to, aby byla použitelná při běžném nákupu., proto se uplatňuje zejména v komunikaci na úrovni organizací.¹⁵

¹⁵ O Programu podpory environmentálních technologií. In: CENIA: Česká informační agentura o životním prostředí [online]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www1.cenia.cz/www/ekoznaceni/ekologicky-setrne-vyrobky>

3.4 Dobrovolné dohody

Předmětem dobrovolných dohod, resp. smluv o veřejnoprávních závazcích v oblasti životního prostředí jsou především opatření (postupy), které mají povahu soustavných (plánovaných) činností a které směřují k ochraně životního prostředí tj. k předcházení nebo omezování negativních dopadů činností na životní prostředí či následnému účinnému odstraňování již vzniklého poškození životního prostředí. Smlouvy rovněž řeší opatření ke zlepšování stavu životního prostředí.

V rámci tohoto základního vymezení smlouvy obsahují závazky, které mohou přesahovat rozsah povinností stanovených zákonem. Konkrétní obsah je podmíněn oblastí ochrany životního prostředí, na niž se dohoda vztahuje, a vlastní dohodou účastníků smlouvy.

V rámci věcného vymezení smluv, které se vztahují pouze na oblast životního prostředí, se jedná především o následující smlouvy o veřejnoprávních závazcích:

- o součinnosti,
- o poskytování prostředků,
- o předávání informací,
- o odborných konzultacích,
- o plnění příslušných standardů kvality životního prostředí,
- o přistoupení k EMAS,
- o smluvní ochraně zvláště chráněných území, území NATURY 2000, nebo památného stromu,
- o přísnějších požadavcích na ochranu životního prostředí než stanoví zákon.

Dobrovolné dohody jsou též nástrojem eliminace hrozby, že se veřejná správa zachová jiným způsobem, než se v daném čase předpokládá.

Dobrovolné dohody dále snižují rizika z omezení konkurenceschopnosti podniku v případě, že podnik má v zájmu chovat se z hlediska udržitelného rozvoje nadstandardně. Podnik využívá nové podnikatelské příležitosti, které nemají zakotvena pravidla v právním řádu, může tento nedostatek překlenout uzavřením smlouvy o veřejnoprávním závazku, kterým se vymezí vztah podnik – stát respektive municipalita.¹⁶

3.5 Ekologické zemědělství

Další formou environmentálních aktivit v oblasti podnikání je ekologické zemědělství. Jeho prioritou je kvalita nikoli kvantita produkce. Je založené na zásadách ochrany životního prostředí, šetření neobnovitelných zdrojů, ochraně zdraví populace, ale i udržení zaměstnanosti v zemědělství a na venkově a udržení biodiverzity¹⁷.

Základem ekologického zemědělství je zdravá půda. Udržení a zlepšování její úrodnosti se provádí organickým hnojením, pestřými osevními postupy a šetrným zpracováním půdy. Regulace plevelů se v rámci ekologického zemědělství provádí s využitím moderní techniky přizpůsobené přírodě.

Ekologičtí zemědělci se zříkají používání průmyslových hnojiv, syntetických pesticidů, herbicidů a odrůd získaných cestou genového inženýrství. Zvířata jsou na ekologických farmách krmena převážně z produkce vlastního ekologického podniku a je jim umožněno, aby žila tak, jak je jim to od přírody vrozené.

Ekologická farma chová jen tolik hospodářských zvířat, kolik je schopna uživit vlastní produkcí krmiv. Masové chovy jsou zcela vyloučeny. Neméně podstatnou podmínkou chovu je dodržování welfare (pohody) zvířat.¹⁸

¹⁶ PETRŽÍLEK, Petr. Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007. ISBN 978-808-6920-207. s. 25.

¹⁷ Biodiverzita – rozmanitost rostlinných a živočišných druhů.

¹⁸ PETRŽÍLEK, Petr. Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007. ISBN 978-808-6920-207. s. 25.

Tabulka 1 Srovnání základních statistických ukazatelů EZ

	31.12 2011	31. 12. 2012	Nárůst 1-12/2012	Nárůst 1-12/2012 [%]
Počet výrobců biopotravin	646	454 ^x	-192	-2,97%
Počet ekofarem	3 920	3 934	14	0,4 %
Výměra zemědělské půdy v ekologickém zemědělství	482 927	488 658	5 731	1,2%
Podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy [%]	11,40 %	11,46%	0,06 %	--

Zdroj:<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/statistika-a-pruzkumy/>

^x Úbytek počtu výrobců biopotravin je způsoben omezením činnosti společnosti Billa, která ukončila v průběhu roku 2012 dopékání biopečiva ze zmražených polotovarů ve svých provozovnách.

Jak vyplývá z podmínek stanovených pro realizaci environmentálního zemědělství, výrobní náklady na produkci ekologických produktů budou vždy vyšší než v klasické zemědělské výrobě. Na jedné straně je pravda, že tyto produkty se na trhu prodávají draž, ale jejich množství je pro producenta omezené.

Následující tabulka prezentuje vývoj dotací státu do oblasti ekologického zemědělství. Zahrnuje vyplacené finanční prostředky v rámci agroenvironmentálního opatření k ekologickému zemědělství - dotace na plochu zařazenou do ekologického zemědělství nebo přechodného období v letech 1998 – 2010.

Tabulka 2 Dotace v ekologickém zemědělství

Rok	Vyplacené finanční prostředky
1998	48 091 000
1999	84 168 000
2000	89 101 971
2001	167 966 104
2002	210 861 131
2003	230 810 809
2004	292 200 000
2005	285 828 855
2006	304 995 064
2007	536 410 176
2008	687 594 517
2009	980 809 000
2010	1 154 028 000
2011	1 160 709 973
2012	zažádáno o 1 224 569 370 Kč

Zdroj:<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/statistika-a-pruzkumy/>

3.6 Hodnocení environmentálního chování firem

Metoda hodnocení environmentálního chování firem (Environmental Performance Evaluation EPE) je založena na mezinárodní normě ISO 14031. Jejím základem je využití indikátorů environmentálních podmínek, indikátorů managementového výkonu a indikátorů provozního výkonu. Některé z navrhovaných indikátorů provozního výkonu se vztahují na jednotku produkce nebo služby. To umožňuje hodnotit eko-efektivitu dané firmy ve vztahu k finální spotřebě i ekologické kapacitě, což je nezbytnou podmínkou udržitelného rozvoje na úrovni podniků.

Metodu dále rozvíjí Světová obchodní rada pro udržitelný rozvoj, přesto jí zatím využívá jen nevelké množství firem. Přitom jde o kvalitativní krok vpřed oproti environmentálním systémům řízení (EMAS), které se rychle rozšiřují i mezi českými podniky.

Výhody Hodnocení environmentálního chování firem (EPE)

Systém EPE dokáže dobře ilustrovat materiálovou a energetickou náročnost výroby a služeb. Umožňuje propojit čerpání přírodních zdrojů a vytvářenou hodnotou. Každý takový krok přispívá k budování pozitivní image firmy. Jak pro vnější, tak i vnitřní komunikaci.

Nevýhody EPE

- neposkytuje prakticky žádné standardizované informace;
- nedokáže postihnout kumulativní vlivy a propojit chování firmy s globálním dopadem;
- neagreguje dopady na životní prostředí.

Je pravda, že naprostá většina firem bude zvažovat, zda do tohoto způsobu hodnocení (a podobných aktivit vůbec půjde). Současná doba přináší podnikatelským subjektům značné problémy, které souvisejí se všeobecnou ekonomickou krizí a které manažeři podniků většinou nemohou žádným způsobem ovlivnit. Určitě dá přednost majitel firmy a její vedení přednost jiným aktivitám, než věnovat úsilí a čas získání certifikátu, z kterého sice budou mít dobrý pocit, avšak problém, kde vzít na výplaty zaměstnanců pochopitelně nevyřeší.

Na druhou stranu jsou někteří manažeři i v této nelehké době prozíravější a uvědomují si fakt, který zde byl již několikrát zmíněn – řada zákazníků upřednostňuje výrobky, které jsou šetrné k životnímu prostředí a je-li doloženo, že ve všech fázích výrobního procesu přistupovala firma k životnímu prostředí způsobem stanoveným environmentálním managementem.

Je zde tedy na místě připomenout trend, který v této době výrazně proniká do řady českých podniků. Stále častěji se stává předmětem diskusí tzv. **společenská odpovědnost firem**.

Společenská odpovědnost podniku – často vnímaná jako jednání vůči zainteresovaným skupinám tzv. **stakeholders**, není vždy jednoznačně definována. V některých definicích se hovoří o sociálně odpovědném chování v etickém smyslu, jindy se vyzdvihuje její charitativní aspekt, či jako určitá (svěřená) povinnostech. Nejčastěji se mluví o širším pojetí – teorii stakeholders (zainteresovaných nebo participujících skupin).

Stakeholders – jednotlivci nebo jejich skupiny, kteří mají z firmy prospěch nebo jsou firmou poškozováni, tedy ti, jejichž práva jsou firmou respektována nebo poškozována. Mezi stakeholdery patří:

- vlastníci,
- management,
- zaměstnanci,
- dodavatelé,
- zákazníci,
- místní společenství

V rámci těchto poměrně složitých vztahů se využívá řada prostředků, mezi které patří například etické kodexy. Manažerská etika se však dotýká i environmentálních problémů. Někteří autoři se zmiňují o specifické formě manažerské etiky tzv. *environmentální etice*. Zaměřuje se i v rámci vlastních kodexů např. na šetření energií, nakládání s odpady i v kancelářích se dá třídít, provozní emise.

Environmentální etika považuje jakoukoliv škodu na životním prostředí za morálně pochybnou a jedinci a podniku je přisuzována stejná environmentální odpovědnost. V případě manažerské odpovědnosti je to poněkud jiné. Ta zahrnuje environmentální odpovědnost v souvislosti s odpovědností vůči všem oprávněně zainteresovaným skupinám (stakeholderům) a vzhledem k společenským přínosům podnikání. Z pohledu

manažerské etiky má podnik na životní prostředí větší vliv, na než jedinec, ale také více přispívá k blahu a prosperitě společnosti. Pokud tedy firma vyrábí společensky potřebné či požadované výrobky, musí být environmentální náklady porovnány s prospěchem, který společnosti plyne z výrobků firem.

Problémem někdy bývá, že radikální environmentalisté nejsou jen proti určitým podnikatelským aktivitám, ale proti podnikání samému, ale je nutno objektivně říci, že jsou situace, kdy je větší důraz na environmentální problematiku než na tzv. blaho společnosti oprávněný.

Zavedením Systému environmentálního managementu podnik sděluje, že bere svůj zájem o životní prostředí vážně a usiluje o zmírnění negativních vlivů jeho činností. Zavedení EMS zároveň podporuje obchodní zájmy podniku, protože v dnešním světě již řadě obchodních partnerů záleží na tom, aby spolupracovali pouze s těmi, kteří se chovají odpovědně.

Ze zkušeností podniků vyplývá, že zavedení a rozvoj environmentálního managementu má pozitivní ekonomické dopady, protože omezování negativních vlivů na životní prostředí podniku zpravidla přinese snížení nákladů a rizik.

Tvůrčí přístup podniku k ochraně životního prostředí založený na dodržování stanovených systémových environmentálních pravidel má výrazný preventivní charakter. Mění se tím doposud běžná pasivní role podniku jako znečišťovatele, který někdy s vypětím všech sil stihá environmentální požadavky státu. Vlastní, systémově podchycená a v rámci podniku přijatá řešení lépe respektují ekonomické souvislosti. Zvýšení výkonnosti tak může být dosaženo i díky pečlivému zmapování a řízení neproduktivních a environmentálně nevyhovujících oblastí vlastního podnikání.

Nezbývá než věřit, že většina podnikatelských subjektů se dostane do takových pozic, že environmentální opatření nebudou pro ně výraznou zátěží, ale naopak jedním z kroků k další prosperitě.

4 Environmentální marketing veřejného sektoru

4.1 Environmentální politika

Environmentální politika se konstituovala ve svém vývoji obvykle jako součást (subsystému) hospodářské politiky – a to formulovaná, explicitně nebo implicitně, obvykle podle stupně naléhavosti environmentální problematiky v dané zemi, adekvátně společenskému zřízení, klimatu a národním tradicím.

Přitom mezi teoretiky, kteří se zabývají národohospodářskou teorií, byť v různých ekonomických systémech, bylo dosaženo shody, že cílem environmentální politiky by mělo být:

- zvyšovat účinnost využití přírodních zdrojů, mj. zvyšováním počtu výrobků na jednotku výstupů, zvyšování účinnosti životnosti výsledného produktu;
- investovat do obnovování přírodních zásob (např. znovu zalesňování, rekultivace apod.);
- investovat do schopnosti přírody absorbovat odpady (snižování emisí, vylučováním nebezpečnosti odpadů atd.);
- investovat do veřejných statků a služeb (např. do veřejné dopravy, zejména železniční a autobusové apod.);
- rozvíjet právní systém orientovaný v nejširší míře na cíle trvale udržitelného rozvoje (zaváděním právně regulovaného systému integrované ochrany životního prostředí).¹⁹

¹⁹ FARSKÝ, Miroslav. ed. *Environmentální politika v Německu a v České republice: příspěvky pro PHARE-projekt*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1999. Acta Universitatis Purkynianae, 46; VI. ISBN 80-7044-262-X. s. 1-2.

Stejně jako každý jiný druh politiky je také environmentální politika kontinuální proces, který probíhá podle určitých pravidel a v určitých pojmenovatelných fázích. Souhrn těchto fází představuje politický cyklus. V jeho rámci jsou přijímány celkové koncepce (např. státní ekologická politika) nebo jednotlivá opatření, především zákony a prováděcí předpisy, řešící dílčí problémy.

Od jiných druhů rezortních politik (sociální, dopravní školské) se cyklus environmentální politiky v několika směrech liší:

- jeho nositelem je zpravidla specifický soubor subjektů sledujících zvláštní (nestandardní) zájmy, ať je jejich vztah k životnímu prostředí pozitivní nebo negativní;
- odlišné jsou též prostředky používané k dosahování cílů environmentální politiky;
- odlišné je i vědomí racionality celého cyklu, úzce související s nebezpečností a časovou naléhavostí rozpoznávaných problémů (opatření k ochraně před chemizací prostředí, před látkami poškozujícími ozonovou vrstvu apod.).²⁰

4.2 Prostředky environmentální politiky

I přesto že, není historie environmentální politiky příliš dlouhá, lze ze stávajících zkušeností vyvodit, že nejúčinnějším způsobem ochrany životního prostředí a hospodaření se zdroji při nastolování vztahů udržitelného rozvoje je kombinace různých prostředků. Účinná environmentální politika musí při svých speciálních rozhodnutích brát navíc v úvahu dimenzi sociální a ekonomickou.

²⁰ MEZŘICKÝ, Václav. ed. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-736-7003-8. s. 56-57.

Vhodná kombinace prostředků a subjektů environmentálních vztahů se mění v závislosti na povaze environmentálního problému a průmyslového nebo jiného odvětví, které bude představovat cílovou skupinu environmentální politiky. Při smíšeném uplatňování různých prostředků je vhodné respektovat následující kritéria:

- účinnost (effectiveness) – příspěvek ke zlepšení stavu životního prostředí; jedná se tedy o stupeň, do kterého má být a posléze bylo dosaženo stanovených cílů environmentální politiky užitím určitých konkrétních prostředků;
- hospodárnost (efficiency) – zlepšování stavu životního prostředí za minimum nákladů, k nimž je třeba také připočíst administrativní jednoduchost; jde o statický aspekt hodnocení (jaké ekonomické náklady jsou spojeny s užitím různých prostředků) a dynamický aspekt (nakolik budou různé prostředky vyžadovat technologické inovace).²¹

Soubor prostředků environmentální politiky představují:

- administrativní řízení,
- samoregulace,
- dobrovolnost,
- **výchovné a informační strategie,**
- ekonomické nástroje.

Jak již bylo výše uvedeno, ekonomická politika je realizována na různých úrovních kombinací různých prostředků, přičemž z pohledu tématu a cíle této diplomové práce bude v jednotlivých kapitolách věnována nejvýraznější pozornost výchovným a informačním strategiím.

²¹MEZŘICKÝ, Václav. ed. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-736-7003-8. s. 67-68.

4.2.1 Prostředky přímého administrativního řízení

Základní formou administrativního řízení je právní regulace. Pokud je správně formulována, jednoznačně stanoví povinnosti adresátů environmentální regulace a ukládá za jejich nedodržování sankce.

Administrativní řízení se obecně charakterizuje environmentálním cílem, například limitem emisí látek znečišťujících vodu nebo ovzduší. I při různosti forem jsou nejobecnějším prostředkem administrativního řízení environmentální standardy.

Mezi jiné druhy administrativního řízení je například kontrola nakládání s odpady, hospodaření s půdou, dodržování ochranných pásem. Předností prostředků administrativního řízení je jejich spolehlivost, (za předpokladu, že existuje nezbytný monitoring a nástroje prosazování a vymáhání.

Na druhou stranu se objevují kritické hlasy administrativního řízení, zejména pokud řeší problémy podnikatelského sektoru:

- od veřejné správy se vyžaduje, aby disponovala úplnou a přesnou znalostí o činnosti a kapacitě průmyslu, což je požadavek téměř nesplnitelný. Průmysl bude mít o své činnosti vždy víc informací než veřejná správa;
- některé prostředky administrativního řízení nezahrnují podněty pro firmy, aby například dále snižovaly znečištění pod stanovený standard (limit), zejména když firma již investovala do technologie omezující znečištění na úroveň stanoveného standardu (limitu);
- nákladnost administrativního řízení a náklady na prosazování – veřejná správa obvykle nemá dost prostředků na monitoring. Z toho plyne, že pak její orgány nejsou schopny odrazovat adresáty ekologických požadavků od porušování zákonů, resp. od překračování stanovených limitů;

- systém administrativního řízení může vést k vytváření rozsáhlých administrativních struktur ke složitým právním úpravám, které jsou nákladné a nepružné.²²

4.2.2 Samoregulace

Samoregulaci lze obecně definovat jako proces, jímž organizovaná skupina reguluje chování svých členů. Nejčastěji se jedná o podnikatelský sektor, v jehož rámci se stanoví pravidla a standardy (například etické kodexy), které mohou též zahrnovat body zaměřené na environmentální problematiku.

4.2.3 Dobrovolnost

Tato forma představuje spontánní aktivity adresátů environmentálních požadavků, které se zakládají na dobrovolném založení vztahů mezi těmito adresáty a veřejnou správou. Ty uzavírá veřejná správa buď s jednotlivými firmami, nebo s celým průmyslovým odvětvím reprezentovaným obvykle příslušnou zájmovou organizací (např. průmyslovým svazem).

Dobrovolnost je přitom založena na jednostranném rozhodnutí jednotlivé firmy, které neobsahuje žádný prvek donucení. Nicméně je obecně iniciována veřejnou správou.

4.2.4 Výchovné a inovační strategie

Environmentální vzdělávání je především nezbytným nástrojem v procesu celoživotního učení. Jeho přínosy jsou získané znalosti včetně nejnovějších poznatků výzkumu a vědy, nových legislativních norem, metod práce s veřejností anebo s konkrétními cílovými skupinami, aplikace znalostí a využívání zkušeností v odborné, profesní i soukromé sféře.

²² MEZŘICKÝ, Václav. ed. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-736-7003-8. s. 68-69.

Hlavním úkolem výchovy je systematické působení na mladou generaci (včetně dětí předškolního věku) za účelem přijetí hodnot a jednání nezbytného pro ochranu a péči o životní prostředí. Úkoly osvěty jsou zejména v rovině informativní a jsou zaměřené na dospělou populaci a obecně na veřejnost.

Environmentální poradenství poskytuje odborné kvalifikované rady a doporučení veřejnosti, popularizuje výsledky vědy a výzkumu ve prospěch životního prostředí, přibližuje šetrné životní standardy požadavkům veřejnosti a ovlivňuje veřejnost ve smyslu udržitelného rozvoje společnosti.

Ministerstvo životního prostředí je hlavním garantem koordinace EVVO a resortem podporovaného environmentálního poradenství v ČR. Fungování environmentálního vzdělávání je výsledkem společného dlouholetého úsilí státních institucí, odborných pracovišť, organizací a nestátních neziskových organizací (NNO).

Podpora systému environmentálního vzdělávání a poradenství je zajišťována především formou potřebných legislativních norem a diferenciovaných finančních zdrojů, rozvíjením metodik a témat, informováním a osvětou veřejnosti, komunikací s veřejností nebo funkčními sítěmi školicích středisek.

4.2.5 Ekonomické nástroje

Důležitým (či dokonce klíčovým) aspektem environmentální politiky je zajištění finančních prostředků na projekty směřující ke zlepšování kvality životního prostředí. Bez zajištěné finanční podpory by nebylo možné připravovat projekty, které jsou pro stav životního prostředí velmi významné. Jejich realizace je nutná též z toho důvodu, že jsou součástí závazků České republiky, které vyplývají z našeho členství v Evropské unii. Jejich realizace pak může, proběhnou za podpory veřejných prostředků a fondů EU. Je to jedna z cest, jak zlepšit stav jednotlivých složek životního prostředí a podpořit tak udržitelný rozvoj.

Mezi nejvýznamnější finanční nástroje environmentální politiky patří dotační zdroje:

- Evropské fondy
- Norské a Švýcarské fondy
- Národní ekologické programy
- Regionální a místní programy
- Výhodné půjčky
- Investice občanů a podnikatelských subjektů
- ekologické daně
- sankce za porušování environmentálních norem.

Jedním z významných národních nástrojů, který je, též významným krokem v oblasti environmentálního marketingu je též program **Nová Zelená úsporám**.

Nová Zelená úsporám je název nástupnického programu Zelené úsporám. V letech 2013 až 2020 bude poskytovat finanční podporu pro rekonstrukce a novostavby budov určených pro bydlení a budov plnících veřejnou službu. Podle výnosů z aukcí emisních povolenek se počítá až s **28 miliardami korun**.

Program bude realizován vyhlášením tzv. výzev k podávání žádostí o dotace na opravy a novostavby rodinných domů, bytových domů a budov veřejných služeb. Podpora bude mít formu přímé dotace, zvýhodněného úvěru a bonusu. Dotovat se budou výhradně komplexní opatření ke snížení energetické náročnosti. Program má v současné době podobu návrhu, který bude projednávat vláda.

Formy podpory Nová Zelená úsporám

Přímé dotace a výhodné úvěry pro ty, co nemají dostatek finančních prostředků nebo nedosáhnou na běžný komerční úvěr, budou určeny na realizaci opatření ke zlepšení tepelně-technických vlastností obálky budovy – tepelná izolace stěn, střechy, podlahy nejnižšího podlaží a výměna oken –, dále bude podpora poskytována na výstavbu pasivních domů a

domů s téměř nulovou spotřebou energie. Podporována bude také instalace řízeného větrání se zpětným získáváním tepla a nová regulace otopné soustavy.

Zvýhodněné úvěry by měly být modelovány podle obdobných principů, jako například v programu Nový Panel. Jejich přesná podoba bude předmětem ještě dalších jednání.

Výše podpory

- Podpora 25 % nákladů při snížení potřeby tepla na vytápění objektu pro bydlení alespoň o 40 %;
- Podpora 35 % nákladů při snížení potřeby tepla na vytápění objektu pro bydlení alespoň o 50 %;
- Podpora 50 % nákladů při snížení potřeby tepla na vytápění objektu pro bydlení alespoň o 60 %;
- Výstavba rodinného domu v pasivním standardu 400 tisíc korun;
- Výstavba rodinného domu s téměř nulovou spotřebou energie 500 tisíc korun.

Ostatní novostavby budou podporovány také fixní částkou, a to na bytovou jednotku u bytových domů nebo na objekt veřejné služby za předpokladu instalace alespoň jednoho obnovitelného zdroje energie. Přesná výše podpory bude teprve upřesněna. Definice pasivního domu je dána požadavky ČSN 73 0540-2 (2011). V návaznosti na vývoj evropské legislativy je možné pozdější zpřísnění některých požadavků.

U objektů veřejných služeb bude míra podpory až 90 % z celkových způsobilých výdajů. Pro stanovení celkových způsobilých výdajů budou platit stejná pravidla jako u Operačního programu Životní prostředí. Výše podpory bude omezena pravidly veřejné podpory dle příslušného režimu. Pravidla opatření a podpory pro objekty veřejných služeb budou vytvořena tak, aby podpora mohla být využita při plnění požadavků evropské směrnice o energetické účinnosti.

Rozdělení peněz v programu Nová Zelená úsporám

Finanční prostředky budou rozděleny v poměru 70 % / 30 % ve prospěch objektů určených k bydlení, a to následujícím způsobem:

- 55 % rekonstrukce objektů k bydlení,
- 15 % novostavby objektů k bydlení (pasivní domy, domy s téměř nulovou spotřebou energie),
- 24 % rekonstrukce objektů veřejných služeb,
- 6 % novostavby objektů veřejných služeb

Ministerstvo životního prostředí prezentuje následující stručnou charakteristiku **Operačního programu životní prostředí**, který získává prostředky z grantových fondů Evropské unie:

- Operační program Životní prostředí (OPŽP) je podle výše finančních prostředků druhým největším českým operačním programem. V letech 2007-2013 nabízí z Fondu soudržnosti a Evropského fondu pro regionální rozvoj téměř 5 miliard eur, z prostředků Státního fondu životního prostředí ČR a státního rozpočtu dalších více než 300 milionů eur. Cílem operačního programu je ochrana a zlepšování kvality životního prostředí v České republice.
- Žadatelem o přidělení příspěvku na ekologické projekty se může stát téměř každý. Program je otevřen obcím a městům, organizacím státní správy a samosprávy, výzkumným a vědeckým ústavům, právníkům a fyzickým osobám i neziskovým organizacím. Přesný výčet subjektů, podmínky pro podání žádostí o dotace a podrobnější informace prostudujte v Implementačním dokumentu.
- Dotace může dosahovat až 90 % z celkových způsobilých výdajů na projekt. U všech projektů je podmínkou veřejné spolufinancování. Příjemci mohou čerpat finanční podporu, již v průběhu realizace projektu na vystavené a dodavatelům neuhrazené faktury. Podpora je poskytována rovněž na přípravu projektu i žádosti. Projekty mohou být omezeny minimální hranicí nákladů, která se liší podle druhu projektu.

Mezi nepopulární, ale velmi významné regulační kroky ze strany veřejné správy jsou pokuty za nedodržování environmentálních norem. Dalším významným aspektem je, že takto získané prostředky musí stát nasměrovat do dalších projektů směřujících k zlepšování životního prostředí. Aby bylo toto využití průhledné, byl zřízen Státní fond životního prostředí., který je významným podporovatelem projektů zejména do čištění vod a ovzduší.

Příjmy Státního fondu životního prostředí podle zákona č. 388/1991 o státním fondu životního prostředí tvoří:

- poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových;
- poplatky za vypouštění škodlivých látek do ovzduší;
- poplatky podle zákona o odpadech;
- odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu ve výši 60 % jejich celkového objemu určeného orgánem ochrany zemědělského půdního fondu e) poplatky za skutečný odběr podzemních vod ve výši 50 % jejich celkového objemu;
- úhrady odváděné do státního rozpočtu za vydobyté nerosty;
- pokuty uložené orgány správce Fondu a Českou inspekcí životního prostředí za porušení předpisů a opatření k ochraně životního prostředí;
- peněžní příjmy z postihu žadatelů na neoprávněné použití nebo zadržetí prostředků Fondu;
- dotace ze státního rozpočtu;
- podíly na výnosu daní;
- úvěry od právnických osob;
- příspěvky od tuzemských a zahraničních právnických a fyzických osob;
- další příjmy stanovené obecně závaznými právními předpisy v jednotlivých úsecích životního prostředí.

Někteří ekonomové v průmyslových zemích pohlíží na ekonomické nástroje jako na – do budoucna nejhodnější prostředky environmentální politiky.

Většina ekonomických nástrojů se musí opírat o standardy stanovené veřejnou správou a i při užití těchto nástrojů veřejná správa musí monitorovat jejich dodržování a případně je prosazovat.

Je zřejmé, že ekonomické nástroje, které má veřejný sektor pro environmentální politiku k dispozici (na rozdíl od sektoru neziskového a v podstatě i podnikatelského) staví veřejný sektor do poněkud odlišné pozice. Významným mezníkem v tomto směru byl vstup České republiky do Evropské unie. Na druhou stranu nemalé částky proudí do Bruselu za neplnění našich závazků právě v oblasti ochrany životního prostředí.

Velmi zajímavý příklad o efektivním využití finančních prostředků do řešení environmentálních problémů byla otázka tzv. Černého trojúhelníka (o kterém bude zmínka v následujícím textu). Zde byly společně zapojeny finance EU – speciální garanční fond Phare Black Triangle, národní programy na ekologizaci vytápění a investice velkých energetických subjektů. Výsledkem společného snažení je, že „černý trojúhelník“ je po několika desítkách let zelený. Lepší příklad environmentálního marketingu bychom nenašli nejen u nás, ale asi ani v celé Evropě.

4.3 Ekologické politické strany

Také v oblasti environmentální politiky hrají politické strany významnou roli. V demokratické společnosti, ve které se ekologismus stává součástí oficiální státní doktríny, hrají významnou roli ekologické politické strany (zelené strany, strany zelených).

Obecně jsou politické strany a jejich účel vymezeny zákonem: *„Politické strany jsou ve státoprávním smyslu právníckými osobami, v nichž se sdružují občané pro účast na politickém životě společnosti, zejména pro vytváření zákonodárných sborů, zastupitelstev vyšších územních samosprávných*

*celků a obecních resp. městských zastupitelstev. Jako takové podléhají registraci podle zákona.*²³

Pro tvorbu environmentální politiky mají politické strany význam při formulování cílů a artikulování agregaci zájmů. „Vzhledem ke své vázanosti na tradiční ideologie (např. konzervativní či socialistické) politické strany teprve pod tlakem nevládních organizací a široké veřejnosti na přelomu šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století zahrnuly do svých programů i problematiku životního prostředí.”²⁴

Významným posunem ve sféře politiky v druhé polovině dvacátého století byl vznik zmíněných stran zelených. Jsou vnímány jako významná opozice hájící zdravé životní prostředí, jako zelené svědomí politické sféry. Stává se však, že v určitých obdobích i tyto politické subjekty úspěšně uspějí např. v parlamentních volbách a pak se stávají významnými koaličními partnery tradičních politických stran, na jejichž environmentální politiku pak mají značný vliv.

Zkušenosti z české politické sféry však dokazují, že to však může být také jinak. V prapodivných vládních koalicích se zelení přizpůsobí svým partnerům, ustupují od svých ekologických idejí a staví jako prioritu udržení vládní koalice, resp. svých vlastních vysokých politických pozic.

Když se např. v roce 2006 dostala Strana zelených do Poslanecké sněmovny, získala zde 6 mandátů. Zapojení se do vládní pravicové koalice jí přineslo jako odměnu čtyři ministerské posty. Ve světě se naprostá většina zelených stran orientuje na politiku levého středu. Představitelé české Strany zelených se však ve zmíněném období zapojili do pravicových aktivit koalice, což přineslo (společně s odbornou nekompetentností jejich členů

²³ Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ MEZŘICKÝ, Václav. ed. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-736-7003-8. s. 60.

na některých ministerských postech), výraznou diskreditaci Strany zelených, ale bohužel též samotného environmentalismu v naší zemi.

Významnou platformou pro působení green parties je Evropský parlament. Zde vystupuje skupina národních ekologických stran jednotně v rámci subjektu, který je nazýván eurostranou – konkrétně (od roku 2004) jako **Evropská strana zelených** (*European Green Party*).

Pro vývoj eurostran bylo velmi významné účinkování národních politických subjektů v Evropském parlamentu.

Jako první ze subjektů nové vlny evropské stranické spolupráce vznikla Konfederace socialistických stran Evropského společenství v dubnu 1974. V roce 1976 se formují další dva subjekty: Evropská lidová strana – Federace křesťanskodemokratických stran ES a Federace liberálů a demokratických stran v ES. V roce 1981 se několik regionalistických stran sdružilo ve volně koncipované Evropské svobodné alianci.

V roce 1983 byla ekologickými stranami ze západní Evropy vytvořena neformální Zelená koordinace, která v roce 1985 upevnila strukturu a změnila název na Evropské zelené.

Pozice politických stran na evropské úrovni je vymezena legislativou EU:

„Pro účely tohoto nařízení se rozumí politickou stranou na evropské úrovni politická strana nebo svazek politických stran, které splňují tyto podmínky:

- má právní subjektivitu v členském státě, v němž se nachází její sídlo;*
- je alespoň v jedné čtvrtině členských států zastoupena členy Evropského parlamentu nebo v celostátních parlamentech či regionálních parlamentech nebo regionálních shromážděních; nebo obdržela alespoň v jedné čtvrtině členských států alespoň tři procenta*

hlasů odevzdaných v každém z nich při posledních volbách do Evropského parlamentu;

- *dodržuje zejména ve svém programu a při svých činnostech zásady, na kterých je založena Evropská unie, tj. zásadu svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod a právního státu;*
- *účastnila se voleb do Evropského parlamentu nebo vyjádřila úmysl se jich účastnit.*²⁵

4.4 Ekologická hnutí

V zemích, kde se nevytvořila, silná ekologická strana se rozvíjí různá ekologická hnutí. Vzhledem k jejich neformálnosti je poměrně obtížné nalézt jednoznačnou definici.

- v tradičním významu snaha určitých skupin obyvatel o prosazování jejich zájmů a o dosažení změn v jejich stávajícím společenském postavení. K tradičním hnutím patřilo především dělnické hnutí, snažící se o prosazování práv námezdně pracujících, které se zformovalo do podoby odborových organizací a dělnických stran;
- nová netradiční hnutí, která vznikají ve druhé polovině dvacátého století většinou z občanských iniciativ protestujících proti určitému jevu. Nejznámější jsou **ekologická hnutí**, která se v některých zemích později transformovala ve strany zelených;
- mírové hnutí;
- po sametové revoluci v roce 1989 označení některých nově vzniklých politických subjektů, fakticky politických stran (např. Občanské hnutí), které chtěly názvem prezentovat svůj demokratický, spontánní charakter.²⁶

²⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2004/2003 ze dne 4. listopadu 2003 o statutu a financování politických stran na evropské úrovni.

²⁶ ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 2004. s. 351.

Ekologická hnutí se liší např. zaměřením na určitou část přírody, případně jeden environmentální problém (např. boj proti jaderným elektrárnám). Členové některých hnutí velmi intenzivně pracují v terénu – např. svého času Hnutí Brontosaurus, jiná vystupují ve svém boji i agresivně, jsou schopni nasazovat život (např. Greenpeace).

Obrázek 4 Symbol ekologického hnutí Brontosaurus

Zdroj: <http://www.google.com/search?hl=cs&site=img&source=hp&biw=1680&bih=912&q=hnut%C3%AD+brontosaurus&aq=hnut%C3%AD+brontosaurus&gs>.

5 Environmentální marketing neziskového sektoru

5.1 Neziskový sektor

Vedle ziskového (tržního, podnikatelského) a veřejného sektoru je součástí fungující demokratické společnosti též **neziskový sektor**.

P. Frič a R. Goulli upozorňují na značnou nejednotnost terminologie, která vyplývá z rozdílného přístupu i zdůraznění určitého znaku v dané situaci. Nejčastěji jsou prezentovány tyto pojmy:

- **neziskový sektor** – prioritou není tvorba zisku a jeho rozdělení mezi vlastníky;
- **třetí sektor** – jedná se o sektor působící mezi státem a trhem;
- **nevládní, nestátní sektor** – sektor nezávislý na státní moci, na vládě;
- **občanský sektor** - propojení s občanskou společností;
- **dobrovolnický sektor** – preference dobrovolné činnosti v tomto sektoru.²⁷

Tabulka 3 Nevládní neziskové organizace v ČR

Forma NNO	Legislativní rámec
Občanské sdružení	zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů ve znění pozdějších předpisů
Nadace a nadační fondy	zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Obecně prospěšná společnost	zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Církevní právnické osoby	zákonem č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností ve znění pozdějších předpisů

Zdroj: vlastní

²⁷ FRIČ, Pavol a Rochdi GOULLI. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-04-1. s. 11

V současné době převážná část nevládních neziskových organizací v České republice má právní formu občanské sdružení.

5.2 Cíle environmentálního marketingu českých NNO

- Usilují o legislativní změny, které povedou k **ochraně zdraví všech lidí před znečištěním**, nebo o snižování množství odpadu.
- **Pečují o některé nejvzácnější části české přírody.**
- **Obhajují zájmy místních lidí a ochrany přírody** v rozhodování o velkých stavbách či o nakládání se zelenými plochami a krajinou.
- Budují a provozují **naučné stezky.**
- Zajišťují **ekologickou výchovu a vzdělávání.**
- Spolupracují s obcemi při **zavádění ekologicky šetrných projektů.**

Jedním z nejvýznamnějších cílů ekologických organizací v ČR je zachování nezávislosti a nestrannosti těchto organizací na státu, průmyslu i nátlakových skupinách.

V současné době využívají v rámci environmentální komunikace ekologické organizace ve výrazné míře internet včetně sociálních sítí. Pokud daná organizace v grantovém programu uspěla, jsou environmentální myšlenky prezentovány formou tiskovin a plakátů.

Významnými a populárními akcemi jsou různá setkání a happeningy (Den Země, protestní akce atd.). Zástupci těchto organizací též vstupují do debat v médiích a zúčastňují se jednání s orgány veřejné správy stavební, územní řízení.

5.3 Nejvýznamnější ekologické organizace v ČR

- **Český svaz ochránců přírody** - největší nevládní organizací v České republice sdružující zájemce o ochranu přírody a životní prostředí. V současné době má téměř 10 000 členů.
- **Sít' ekologických poraden STEP** - těžištěm činnosti je preventivní péče o životní prostředí a snaha o podporu spolupráce a komunikace mezi samosprávou, státní správou, vědeckým výzkumem, veřejností a podnikatelskou sférou.
- **Nadace Partnerství** - posláním nadace je podporovat ekologické projekty ve všech regionech České republiky. Za tímto účelem uděluje granty, organizuje stáže, školení a semináře a aktivně se zapojuje do ekologických projektů.
- **Arnika** - organizace usiluje o zlepšení stavu životního prostředí, které brání před znečišťováním, a chrání a obnovuje přírodní hodnoty ČR v evropském kontextu.
- **Děti Země** – posláním Děti země je chránit přírodu a životní prostředí člověka a posilovat pouto mezi lidmi a krajinou. Soustřeďuje se na práci v regionech a na podporu těch, kteří chtějí hájit své životní prostředí.
- **Greenpeace CZ** - mezinárodní ekologická organizace si klade za cíl chránit nenásilnými prostředky životní prostředí a nabízet řešení, která jsou klíčová pro naše zdraví a bezpečnou budoucnost.
- **Hnutí Brontosaurus** – hnutí se zabývá výchovou dětí a mladých lidí k takovému způsobu chování a jednání, který bude co možná nejšetrnější k životnímu prostředí.

- **Hnutí Duha** - hnutí navrhuje i prosazuje řešení, jež umožní omezit znečištění a produkci odpadů, snížit kontaminaci potravin i vody toxickými látkami, chránit přírodní bohatství, zachovat krajinný ráz a předejít riziku globálních změn klimatu.
- **Rosa** - společnost pro ekologické informace a aktivity, která se snaží šířit jak myšlenky souladu člověka s přírodou, tak princip trvalé udržitelnosti.

5.4 Český svaz ochránců přírody

Následující text blíže přiblíží transformaci jedné z NNO, které existovala ještě před listopadem 1989 a působí mezi ekologickými organizacemi dodnes.

Český svaz ochránců přírody (ČSOP) je občanské sdružení, jehož členy spojuje aktivní zájem o ochranu přírody a krajiny. Jeho posláním je ochrana a obnova přírodního dědictví, ekologická výchova a podpora trvale udržitelného života. V současné době máme cca 7500 členů, mezi nimiž naleznete profesionální odborníky, zkušené dobrovolníky i ty, kteří prostě jen mají rádi přírodu.

Naše činnost je velmi rozsáhlá a rozmanitá. Pečujeme o přírodně cenná území, provádíme přírodovědné průzkumy a mapování, prostřednictvím řady projektů se snažíme o zachování druhového bohatství živočichů a rostlin na území České republiky, pracujeme s dětmi a mládeží, provádíme vzdělávání a osvětu veřejnosti, pečujeme o zraněné a jinak handicapované živočichy, účastníme se rozhodování ve správních řízeních, podílíme se na ochraně kulturních památek a vyvíjíme řadu dalších aktivit.

Specifikem, kterým se odlišujeme od většiny obdobně zaměřených organizací, je, že svoji činnost provádíme především v základních organizacích a prostřednictvím dobrovolníků.

ČSOP je členem IUCN (Světového svazu ochrany přírody) a zakládajícím členem Českého národního komitétu UNEP (Programu OSN pro životní prostředí).

Český svaz ochránců přírody byl založen 11. září 1979. Prvním předsedou nové ochranářské organizace se stal prof. ing. František Hron, CSc., z pražské vysoké školy zemědělské.

Pro ustavení ZO existovala v té době poměrně přísná omezení ZO ČSOP – s výjimkou ZO při správách CHKO a národních parků – měly sdružovat členy mající bydliště či pracoviště v konkrétním okresu a jejich činnost neměla hranice tohoto okresu překračovat, ve městě či obci mohlo být zřízeno jen tolik ZO, aby jejich činnost zajišťovala plnění úkolů, které je zde třeba z hlediska ochrany přírody a péče o životní prostředí plnit, v praxi se na ně však příliš nehledělo. Okresní (městské) výbory, které na toto a na ideovou čistotu činnosti ZO měly dohlížet, sloužily dle vzpomínek pamětníků častěji jako nárazník, zachycující vlivy politické moci a umožňující základním organizacím relativně nerušenou činnost.

Od roku 1981 vydával Svaz svůj vlastní časopis Naší přírodou. Od počátku vydával Svaz metodické příručky. Byla zahájena několik odborných programů jak na celostátní úrovni (zimní sčítání kání, akce Formica, mapování vodních ploch s výskytem obojživelníků), tak i na úrovni regionální (Ekoprogram okresu Rakovník, akce DNO na záchranu bledule letní v místě budoucí Dolní Novomlýnské nádrže na jižní Moravě).

Pět let po založení již působil Svaz ve všech okresech ČSR a měl téměř 24 000 členů v 768 základních organizacích, koncem 80. let pak přes 26 000 členů organizovaných v 970 ZO.

Koncem 80. let se i v ČSOP projevovaly stále výraznější a bojovnější občanské postoje. ČSOP (mnohdy na úrovni základních organizací)

se angažoval mimo jiné v kauzách výstavby dopravní tepny přes Stromovku v Praze, výstavby autodromu v Podkomorských lesích u Brna, vysílače na Pálavě, výstavbě nové boudy na Sněžce, dokončení Novomlýnských nádrží pod Pálavou či přehrady na Křivoklátsku. Tribunou těchto postojů se stal zejména pražský časopis Nika.

5. června 1988 byl ČSOP zapsán na čestnou listinu Programu OSN pro životní prostředí UNEP „Global 500“ za „vynikající výsledky v práci při ochraně a zlepšování životního prostředí“.

ČSOP a listopad 1989

II. sjezd ČSOP se sešel v Praze 19. - 20. listopadu 1989. Nejen pod vlivem tehdy aktuálních událostí, ale zejména jako výsledek již minimálně rok probíhající vnitrosvazové diskuse tento sjezd kompletně obměnil vedení Svazu, schválil nové na tehdejší dobu velmi progresivní stanovky a další dokumenty (vyškrtl ze stanov i z programu vedoucí úlohu KSČ, deklaroval působnost ČSOP jako nadresortní, nadstranickou, nadvládní).

Mimochodem - sjezd ČSOP byl první oficiální institucí, která dala prostor prohlášení stávkového výboru studentů, podpořila jejich požadavky a odsoudila zásah moci proti demonstrantům 17. listopadu.

V následujících letech došlo k několika zásadním změnám v postavení ČSOP. Svaz především přestal být jedinou ochranářskou organizací. Výrazně se snížil počet členů ČSOP, když se ze Svazu odštěpily nejradikálnější ochranářské skupiny či organizace se specifickým zaměřením. Stav po registraci v roce 1991 byl cca 10 000 členů v 594 ZO a pokles stále pokračoval.

Na přelomu let 1990/91 skončilo z ekonomických důvodů vydávání časopisu Naší přírodou. Pražská Nika se obsahově čím dál více vzdalovala ČSOP. Naopak stále větší popularitu získávala brněnská Veronica, jejíž zaměření však bylo spíše ekologicko-filozoficko-kulturní.

První polovina 90. let byla obdobím hledání nové podoby a postavení organizace v nových společensko-právních podmínkách. V roce 1991 byly schváleny zcela nové stanovy, V roce 1994 se zastavuje vytrvalý úbytek členů (k 1. 6. registrováno 4447 členů v 289 ZO).

Obrázek 4 Znak Českého svazu ochránců přírody ČSOP

Zdroj: ČSOP

6 IBA – významný úspěch marketingu a lobbingu neziskového sektoru

Významná ptačí území – evropské vítězství marketingu nevládních organizací.

Mezi nevládními neziskovými organizacemi zaměřenými na ochranu přírody a životního prostředí se velice výrazně prosadily subjekty specificky zaměřené na ornitologii, tedy na studium a ochranu ptactva. Je to zvláštní situace, když si uvědomíme, že existuje v Evropě spousta zájemců o rostliny (botaniků), o hmyz (entomologů), o plazy (herpetologů) atd. Přesto se mezi těmito nadšenci pro ochranu přírody stávají ornitologové již v posledních dvaceti letech dvacátého století skupinou preferovanou.

Tato výjimečná pozice se zasahuje i do rozhodovacích procesů institucí Evropských společenství a od roku 1992 i Evropské unie. Již v roce 1979 přijaly členské státy Evropských společenství historicky první společný předpis v podoblasti ochrany přírody – **směrnici 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků**. Tato směrnice zavedla pro členské země dvě základní povinnosti:

- zajistit zvláštní ochranu všech druhů ptáků,
- pro vybrané taxony vyhlášovat speciální chráněná území.²⁸

Zatímco u prvního úkolu stanovila směrnice zcela jasná pravidla, pro vyhlášení chráněných území chybělo jakékoliv vodítko. Tak se těchto iniciativ v členských, ale i kandidátských zemích neujaly oficiální instituce státní správy (ministerstva životního prostředí, regionální či místní správní úřady), ale ornitologická dobrovolná sdružení a spolky.

²⁸ taxon je jednotka vědecké biologické nomenklatury – např. čeleď, druh..

Jedním z důvodů je též skutečnost, že již samotná výše uvedená směrnice vznikla z iniciativy organizace **BirdLife International**, která byla založena již v roce 1922 pod názvem International Council for Bird Presevation – Mezinárodní rada pro ochranu ptáků a přírody. V současné době má partnery v 70 státech, přičemž každou zemi zastupuje jedna dobrovolná nezisková organizace.

Cílem této organizace je zabránit vyhubení jakéhokoliv ptačího druhu na Zemi, snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit území a stanoviště, která mají zásadní význam pro ptáky, a tím přispět k udržení celosvětové biologické rozmanitosti.²⁹

6.1 Ptačí marketing

Vývoj problému nazvaného Významná ptačí území (Important Bird Areas , IBAs) dostal překvapivě rychlý spád a v řadě konkrétních případů zasáhl do života regionů nejen v rámci environmentálního přístupu. Regulační opatření, která souvisela s vytvořením těchto specifických chráněných oblastí, zasáhla i do ekonomického rozvoje daných lokalit.

Těmto otázkám bude věnována pozornost v následné kapitole. Zde je však na místě otázka, proč zrovna tato úzce vymezená oblast environmentální politiky se dokázala v rámci Evropské unie prosadit a to na úkor nejen komplexní ochrany životního prostředí, ale i hospodářských záměrů. Pokud se na tento problém blíže zaměříme, zjistíme, že kromě nebývalého nadšení pro ornitologii, je to skvělý marketing představitelů této úzké části neziskového sektoru.

„Ptáci patří k nejoblíbenějším živočichům na planetě. Obdivujeme se jejich letu, barvám, tvaru i zpěvu, inspirovali se jimi mnozí umělci, místy jsou uctíváni z náboženských důvodů. Jsou citlivými indikátory změn v životním

²⁹ MALÍKOVÁ, Petra a David LACINA eds. Významná ptačí území v České republice. Praha: Česká společnost ornitologická, 2001. ISBN 80-902216-5-3. s. 5-7.

*prostředí a plní mnohé klíčové ekologické funkce. Významně přispívají k našemu poznání přírodních procesů. V neposlední řadě jsou ptáci v některých geografických oblastech i důležitým ekonomickým zdrojem. Zájem o pozorování ptáků tzv. **birdwatching** vzrůstá ve světě nebývalou měrou, takže lze bez nadsázky již hovořit o **birdwatching industry**. Například přehlídka tučňáků na Filipově ostrově je třetím nejčastějším cílem turistů v Austrálii. v roce 1995 bylo na této turistické atrakci závislých 1000 pracovních míst a více než půl miliónů turistů zde utratilo 63 milionů USD.³⁰*

21. století přineslo mimořádný rozvoj cíleného pozorování ptáků prakticky na všech kontinentech. Objevují se speciální webové stránky birdwatchingových oblastí, samozřejmě s nabídkou ubytovacích a stravovacích zařízení i dalších služeb i atraktivit příslušných destinací. Během několika desetiletí vznikl zcela nový klient v oblasti světového turismu – **birdwatcher**. Nejedná se o profesionální odborníky v oblasti ornitologie, jsou to obdivovatelé výše popsaných krásy aviofauny, kteří se časem stávají amatérskými znalci těchto živočichů. Existují národní, evropská i celosvětová dobrovolná sdružení birdwatcherů. Pomocí internetu si předávají zkušenosti i typy na nepoznaná stanoviště. Dokonce existuje **Etický kodex birdwatchera**, který nastavuje pravidla chování pozorovatele ptactva nejen k objektům pozorování a přírodnímu prostředí, ale také k jiným lidem (majitelům pozemků atd.).

Obrázek 5 Birdwatching 1

Zdroj:http://www.google.com/search?hl=cs&site=img&pbp=isch&source=hp&biw=1680&bih=912&q=Birdwatching&qq=Birdwatching&gs_l=img.12..0i19l2.2285.6907.0.9298.12.7.0.5.5

³⁰ MALÍKOVÁ, Petra a David LACINA eds. Významná ptačí území v České republice. Praha: Česká společnost ornitologická, 2001. ISBN 80-902216-5-3. s. 5.

Ze šestnácti bodů Etického kodexu birdwatchera je možno prezentovat tuto krátkou ukázkou:

- *„Každý se zájmem o ptactvo a jeho pozorování vždy respektuje přírodu, životní prostředí, oprávněné potřeby a práva druhých. Při každém konfliktu hrozícím ze strany člověka (ornitologa) má přednost ochrana ptactva a jeho prostředí.*
- *Vyhýbáme se chování, které by ve svém důsledku vedlo ke stresování ptáků a vystavilo je ohrožení; učíme se zdrženlivosti a opatrnosti během pozorování, fotografování, nahrávání a filmování ptáků. Od pozorovaného druhu si udržujeme přiměřenou vzdálenost, omezujeme jeho rušení a uvědomujeme si, že interakce s pozorovaným objektem není v žádném případě žádoucí. Existuje řada metod, které nám umožní komfortní pozorování či dokumentaci i z bezpečné vzdálenosti - stativový dalekohled, objektiv s dlouhým ohniskem, binokulár, digiscoping.*
- *Nevstupujeme na soukromé pozemky s vyznačením zákazu vstupu nebo ohraničené ploty nebo jinými zábranami bez výslovného souhlasu majitele.*
- *Fyzické osoby mají právo vstup na své pozemky zakázat. Volný průchod je mimo intravilán obce možný jen přes pozemky ve vlastnictví či nájmu státu, obce nebo jiné právnické osoby, pokud to zákon nestanoví jinak. V lese je vstup umožněn i na soukromé pozemky.*

Obrázek 6 Birdwatching 2

Zdroj:http://www.google.com/search?hl=cs&site=img&pb&tbm=isch&source=hp&biw=1680&bih=912&q=Birdwatching&oq=Birdwatching&gs_l=img.12..0i19l2.2285.6907.0.9298.12.7.0.5.5

Lze skutečně potvrdit citovaná slova českých ornitologů z přelomu tisíciletí. Dnes již existuje podnikatelská oblast – birdwatching industry se silným marketingovým i lobbistickým zázemím. V každém případě lze mluvit o mimořádném propojení obdivu a lásky k přírodě s podnikatelským nápadem.

Obrázek 7 Birdwatching 3

Zdroj:http://www.google.com/search?hl=cs&site=img&pb&tbm=isch&source=hp&biw=1680&bih=912&q=Birdwatching&oq=Birdwatching&gs_l=img.12.0i19l

Možná je na místě otázka, proč právě ornitologové se takto výrazně vymezují mezi ostatními příznivci zaměřenými na již zmíněné oblasti přírody (botanici, herpetologové atd.). Jedním z hlavních důvodů je předmět pozorování

a zkoumání zvolených přírodních objektů. Ptáci (kromě období hnízdění či vyvádění mláďat) nejsou díky své specifické mobilitě – létání v přijatelné vzdálenosti a odpovídajícím chování birdwatcherů bezprostředně ohroženi.

U plazů, brouků či rostlin je to jinak – chcete-li si ještěrku či orchidej prohlédnout nestačí dalekohled, je nezbytný úzký kontakt, který však přináší třeba i neúmyslné ohrožení samotné existence živočišného či rostlinného druhu v dané lokalitě. A tak zatímco ornitologové rozjíždějí rozsáhlé a pestré marketingové aktivity přibližující široké veřejnosti vzácnosti přírody, jejich přírodovědečtí kolegové konkrétní místa výskytu „svých pokladů“ přísně tají i mezi sebou.

Z laických pozorovatelských skupin se část birdwatcherů etabluje do nevládních neziskových organizací s ornitologickým zaměřením. Tímto tyto subjekty výrazně posilují a jejich pozice v rozhodovacích procesech veřejnoprávního charakteru stoupá. P. Malíková a D. Lacina charakterizují situaci na přelomu tisíciletí.

„Ptáci jsou ideální skupinou živočichů pro propagaci ochrany přírody i pro mezinárodní spolupráci. Proto také vzrůstá jak počet partnerů BirdLife International, tak velice rychle počet jejich členů. Například švýcarský Vogelschutz má 60 000 členů, nizozemský Vogelbescherming 110 000 členů a britská Královská společnost na ochranu ptáků (RSPB) dokonce překročila hranici jednoho miliónu členů.“³¹

S jistotou můžeme konstatovat, že počty zapojených aktivistů se v průběhu nového tisíciletí nejen ve vyjmenovaných zemích podstatně zvýšily.

³¹ MALÍKOVÁ, Petra a David LACINA eds. Významná ptačí území v České republice. Praha: Česká společnost ornitologická, 2001. ISBN 80-902216-5-3. s. 5.

6.2 Příprava programu IBA – Významná ptačí území

S narůstající silou, vypracovanými marketingovými a lobbistickými strategiemi a v neposlední řadě i legislativní oporou Evropské unie se pustili evropské NGOs do boje za vytvoření Významných ptačích území (Important Bird Areas). Týkalo se to nejen členských zemí EU, ale i těch států, které byly zapojeni do předvstupních fází evropského integračního procesu.

Významná ptačí území jsou prioritními lokalitami pro ochranu ptáků v Evropě vybranými podle standardních vědeckých kritérií. Jejich síť je důležitá pro dlouhodobé udržení populací volně žijících druhů ptáků, pro které je ochrana založená na péči o lokality vhodná, v celém jejich areálu rozšíření. Program IBA má za úkol tyto lokality identifikovat a zajistit jim odpovídající ochranu a péči.

Přehled významných ptačích území je určen širokému okruhu uživatelů – např. osobám rozhodujících o územním plánování, o využití území a hospodaření na něm a o financování těchto aktivit, ale i osobám působících v ochraně přírody i pro amatérské i profesionální ornitology a vědce.

Hlavní úkoly IBA jsou následující:

- identifikovat oblasti, které jsou pro ochranu ptáků v Evropě nejvýznamnější a zajistit informovanost o nich;
- napomoci tomu, aby byly ochranné aktivity a prostředky na ně určené směřovány k těmto lokalitám;
- vyjádřit ornitologickou hodnotu každé z lokalit standardním a spolehlivým způsobem, pomocí kvantitativních kritérií;
- podáním klíčových informací o ptácích, prostředí, využití území, jeho ohrožení a právní ochraně být pomocníkem při plánování a péči;

- vytvořit síť osob, které se zajímají o lokality ve svém okolí a spolu s dalšími profesionálními pracovníky i dobrovolníky tyto lokality sledují a zajišťují jejich ochranu;
- podněcovat spolupráci a koordinaci na národní i mezinárodní úrovni, aby byla zajištěna ochrana nejdůležitějších evropských lokalit pro ptáky;
- vytvořit základ pro hodnocení úspěchů a neúspěchů v ochraně nejvýznamnějších lokalit pro ptáky;
- zajistit srovnatelnost informací v lokálním, národním i mezinárodním měřítku;
- zabezpečit informovanost veřejnosti o důležitosti péče o lokality pro ochranu ptáků a biodiversity vůbec.³²

NATURA 2000

Natura 2000 je pojem zavedený směrnicí EHS č.92/43 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Pod názvem Natura 2000 je vytvořena souvislá evropská ekologická soustava zvláště chráněných oblastí.

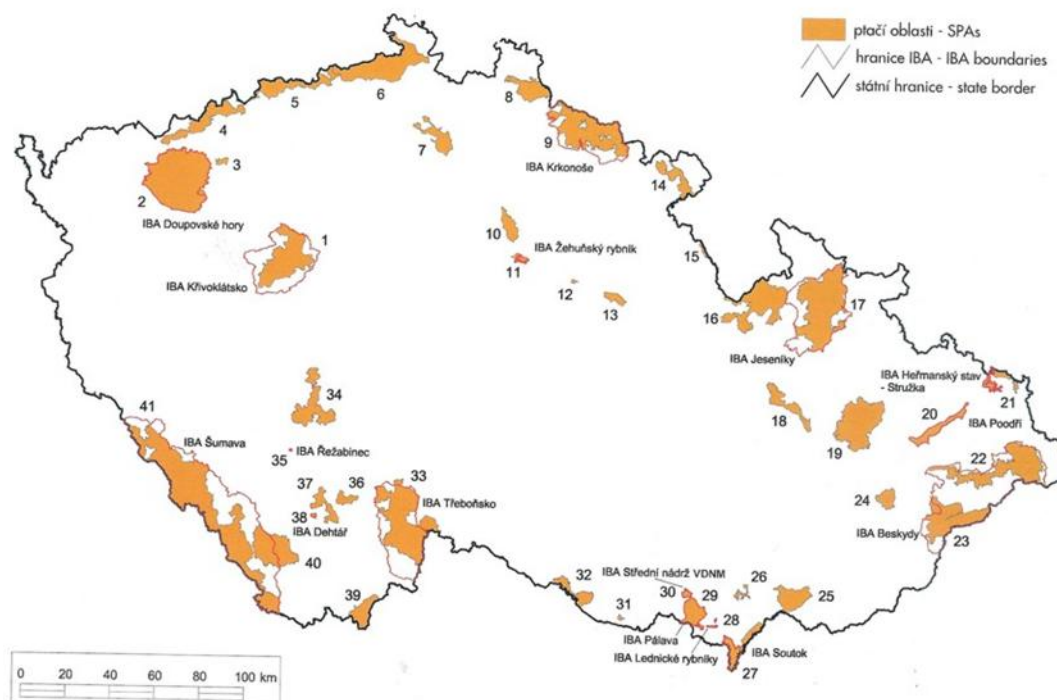
Tato soustava složená z lokalit s přírodními stanovišti umožní zachovat, nebo tam, kde je to vhodné, obnovit typy přírodních stanovišť a stanovišť druhů na úroveň stavu příznivého z hlediska ochrany. Natura 2000 zahrne i zvláště chráněné oblasti klasifikované členskými státy podle směrnice č. 79/409/EHS.

³² MALÍKOVÁ, Petra a David LACINA eds. *Významná ptačí území v České republice*. Praha: Česká společnost ornitologická, 2001. ISBN 80-902216-5-3. s. 9.

Natura 2000 je myšlena jako sice ucelená, ale nepropojená soustava specifických chráněných území, proto se všude zavádí pojem soustava a ne síť, jak by z přesného překladu mohlo vyplývat.

Směrnice byla přijata v květnu r. 1992, a do r. 2000 se předpokládalo od členských států, že předloží úplné národní seznamy lokalit navrhovaných do soustavy, ale nestalo se tak, neboť z časového hlediska se rok 2000 stal nereálným.

Obrázek 8 Mapa významných ptačích území v ČR

Zdroj: http://www.mzp.cz/cz/natura_2000

7 Environmentalismus jako součást boje za demokracii

7.1 Environmentální disent

I když se český disent zejména v osmdesátých letech dvacátého století zaměřuje na problematiku lidských práv a politicko-kulturní témata, stává se environmentalismus jednou z oblastí boje proti totalitě.

Je nutno zmínit, že Česká republika v oblasti ochrany přírody disponovala na tu dobu poměrně kvalitní legislativou v oblasti chráněných území, ochrany rostlin a živočichů. Na straně druhé však v rámci komplexní ochrany životního prostředí stát vytvářel systém obcházení norem zaručujících například kvalitu ovzduší.

Energeticko-palivová základna v severozápadních Čechách se právě v tomto období zařadila mezi oblasti s nejvyšším stupněm ekologické devastace v Evropě. Stala se součástí (společně s částí Německé demokratické republiky a Polska) tzv. **Černého trojúhelníka – Black Triangle**. O mnoho lepší nebyla situace ani na Ostravsku.

Obrázek 9 Mapa Černého trojúhelníka

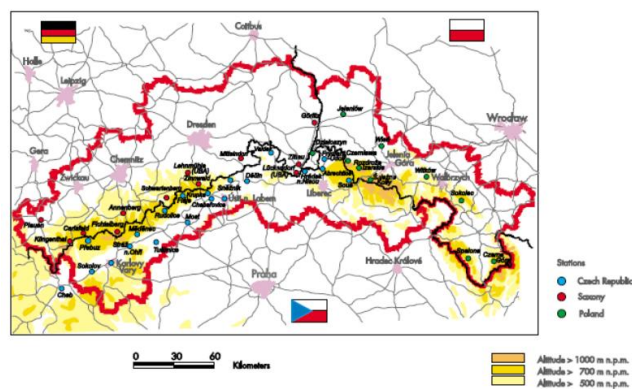

Figure 1. Joint Air Monitoring System in the Black Triangle
Obrázek 1. Společný systém monitoringu ovzduší v Černém trojúhelníku
Abbildung 1. Das gemeinsame Luftüberwachungssystem im Schwarzen Dreieck
Rysunek 1. Wspólny System Monitoringu Powietrza (JAMS) w Czarnym Trójkącie

Zdroj: http://www.ecmost.cz/ver_cz/aktualni_sdeleni/cerny_trojuhelnik.htm

Z výše uvedených důvodů se i v rámci Charty 77 vytváří ekologická sekce pod vedením Josefa Dejmalu.

Obrázek 10 Krušné hory

Zdroj:http://www.ecmost.cz/ver_cz/aktualni_sdeleni/cerny_trojuhelnik.htm

Ekologické společnosti, která měla být jakýmsi předstupněm první environmentální politické strany v naší zemi.

Při hodnocení průběhu politických změn v listopadu 1989 se pozornost zaměřuje na nejvíce prezentované a diskutované události, které proběhly na Národní třídě 17. listopadu 1989, aniž by zde byl zpochybňován zásadní podíl této studentské akce, je nezbytné zmínit události, které proběhly o pár dnů dříve a zajisté též přispěly k pádu komunistického režimu v naší zemi.

Obecně jsou známy jako Teplické události, případně jako Demonstrace za čistý vzduch 1989. Jedná se o ekologické demonstrace, které proběhly ve dnech 11. až 13. listopadu 1989 především ve městě Teplice a jejich vliv

na konec totalitního systému byl o to silnější, že proběhly v lokalitě (rudého severu), kde měla Komunistická strana Československa velmi silnou pozici.

Podzim roku 1989 doprovázely v oblasti Podkrušnohorské pánve velmi silné teplotní inverze, což přineslo v této lokalitě s mimořádně silným znečištěním životního prostředí katastrofální důsledky pro místní obyvatelstvo.

Spalovací procesy v místních tepelných elektrárnách, v teplárnách i v lokálních zdrojích vytápění, probíhaly bez jakýchkoliv technických ekologických opatření a byly postaveny na velmi nekvalitním místním hnědém uhlí s vysokým obsahem síry. V jejich důsledku v kombinaci se zmíněnou inverzí došlo k mimořádně nebezpečné a zdraví i životy ohrožující situaci.

Impulz k vyjádření občanské nespokojenosti a neposlušnosti nedaly tehdy žádné ekologické organizace či tehdejší disent. Počátky těchto aktivit byly až překvapivě prosté. Dne 8. listopadu 1989 vylepil tehdy šestnáctiletý učeň Zbyněk Jindra po městě Teplice ručně vytvářené plakáty, ve kterých vyzval občany, aby se sešli 11. listopadu v maskách a rouškách na náměstí. Měl to být v podstatě tichý protest a upozornění na nepříznivé ekologické podmínky v regionu.

Samotný organizátor, ale ani místní politické vedení nepředpokládali další vývoj událostí. Na výzvu reagovalo více než 600 lidí, o den později tj. 12. listopadu se schází tisícovka demonstrujících. Druhá akce již probíhá za režie ekologických aktivistů – je zde přečten návrh petice určené politickému vedení státu.³³

³³ Jedním z autorů této petice byl též aktivista Lubomír Volejník, který se stal později prvním velmi uznávaným prezidentem nejvyššího úřadu.

Obrázek 11 Teplice 13. 11. 1989

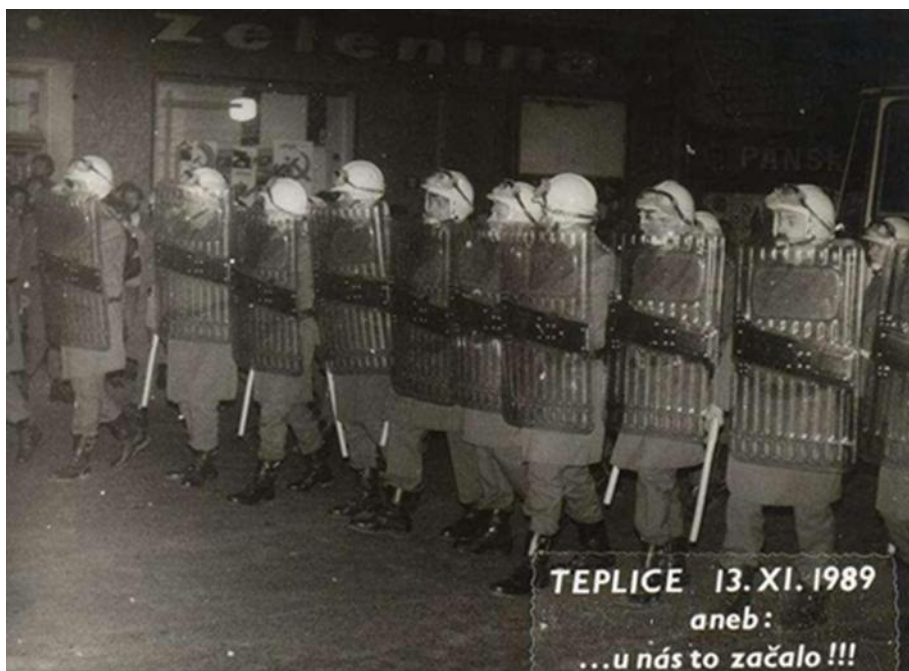

Zdroj: soukromý archiv

Třetí den demonstrace si místní a krajské politické vedení uvědomilo, že aktivity, kterým nebyla zpočátku věnována pozornost, se dostávají do nečekaných rozměrů. Náměstí je prakticky plné, bezradní politici sami vědí, že i pro jejich zdraví je smogová situace nebezpečná, ale naposledy vítězí ideologie.

Na rozehnutí demonstrace jsou nasazeni příslušníci Veřejné bezpečnosti, krajské vedení poskytlo pohotovostní oddíl. Fotografie z této akce jsou součástí přílohy a velmi připomínají dokumentaci z událostí na Národní třídě v Praze, které proběhly o čtyři dny později.

Obrázek 12 Teplice 13. 11. 1989

Zdroj: Soukromý archiv

Když se občané Teplic scházejí 20. listopadu na teplickém stadionu, environmentální problematika je odsunuta do pozadí. Tématem jsou především otázky politické, i když na tomto místě došlo k podpoře ekologických aktivit i tehdejšími politickými špičkami města.

7.2 Environmentální marketing v Československu před listopadem 1989

7.2.1 Ochrana přírody

Naše země má významné tradice v klasické ochraně přírody. První dvě rezervace - jako druhé nejstarší v Evropě – Žofínský prales a Hojná Voda v Novohradských horách byly zřízeny již v roce 1838. V roce 1933 byl vydán souhrnný výnos o vyhlášení více než stovce přírodních rezervací. K dovršení ochrannářských snah v Československu došlo v roce 1956, kdy byl

vydán zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody. je zajímavé, že byl platný pro české země.³⁴

Tato legislativa vymezuje kvalitně propracovaný systém chráněných území, který nám mohly i mnohem hospodářsky vyspělejší demokratické země Evropy závidět. Byly zavedeny následující kategorie chráněných území:

- národní parky (NP),
- chráněné krajinné oblasti (CHKO),
- státní přírodní rezervace (SPR),
- chráněná naleziště (CHN),
- chráněné parky a zahrady (CHPZ),
- chráněné studijní plochy (CHSP).

Uvedený systém chráněných území je doplněn o další dvě samostatné kategorie:

- chráněný přírodní výtvar (CHPV),
- chráněná přírodní památka.³⁵

V období socialismu nelze mluvit o environmentálním marketingu ve veřejném sektoru v tom smyslu, jak je chápán dnes. Zaměřuje se na problematiku ochrany přírody, tedy na propagaci výše uvedených kategorií chráněných území; vzdělávacím zařízením i široké veřejnosti se dostávají do rukou kvalitní propagační materiály na solidní estetické i odborné úrovni prezentující chráněné druhy živočichů a rostlin.

Na těchto aktivitách institucí veřejného sektoru³⁶ (např. Domy pionýrů, Správy chráněných území) se zejména v osmdesátých letech podílejí některé zájmové (neziskové) organizace – např. Český svaz ochránců přírody.

³⁴ Na Slovensku byl obdobný zákon o něco dříve (č.1/1955 Zb.)

³⁵ FRIEDL, Karel et al. Chráněná území v České republice. Praha: Informatorium, 1991. ISBN 80-85368-13-7. s. 7-9.

³⁶ v té době neexistuje samostatné ministerstvo zaměřené na problematiku životního prostředí.

Údaje o stavu životního prostředí v České republice, které se týkají především oblasti severních Čech a Moravy zejména v kritických osmdesátých letech jsou však veřejnosti utajovány. Na jejich zveřejňování se sporadicky podílí ekologický disent ať již formou ekologické sekce Charty 77 nebo krátce existující Ekologické společnosti.

7.2.2 Mediální environmentální marketing do roku 1990

I když obecně platilo již zmíněné pravidlo, že negativní informace o skutečném stavu životního prostředí v Československu bylo tabu, přesto se objevuje zajímavá výjimka.

Mládežnický časopis **Mladý svět** a především jeho redaktor, autor článků zaměřených na ochranu životního prostředí, **Josef Velek** dostávaly určitý (i když samozřejmě limitovaný) prostor pro environmentální informace i o věcech ne vždy příznivých. Určitou nadsázku prezentované problematice dodávaly vtipné a vkusné kresby Vladimíra Jiránka. Byla to také první platforma pro diskuse o životním prostředí v celém jeho komplexu problémů.

Josef Velek

Josef Velek (1939—1990) byl ekologický aktivista a novinář, který se v čase Husákovy normalizace pokoušel chránit přírodu. Používal k tomu dva nástroje: Hnutí Brontosaurus, které se mu podařilo v roce 1974 iniciovat na půdě Socialistického svazu mládeže, a své zaměstnání redaktora Mladého světa.

Díky svému mimořádnému pracovnímu výkonu, družné bohémské povaze, ochotě pomáhat všude, kde to v rámci poměrně velmi restriktivního systému bylo jen trochu možné, a tragickému skonu hned na počátku nových poměrů se stal legendou — přesněji řečeno polozapomenutou legendou pro zasvěcené. Je považován za zakladatele české ekologické žurnalistiky.

Někteří lidé snižují jeho přínos v oblasti environmentálního marketingu jeho více méně privilegovanou pozicí. Na druhou stranu se však zřejmě pouštěl do případů, které výrazně přesahovaly vymezené limity tehdejším politickým systémem. V této souvislosti mnozí jeho přátelé dodnes nevěří, že jeho tragická smrt³⁷ byla náhodná.³⁸

Obrázek 13 Josef Velek (1939 – 1990)

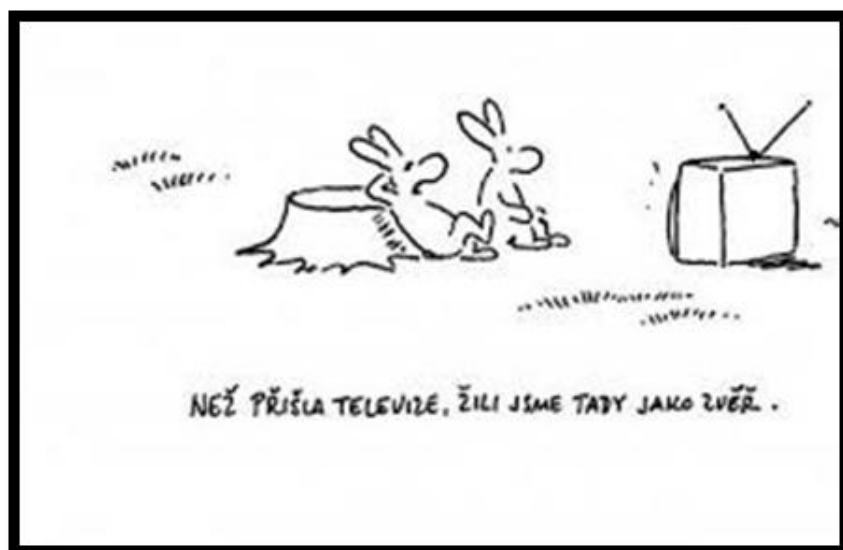
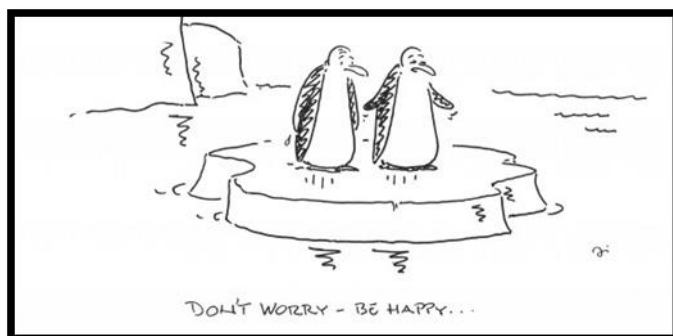
Zdroj:

http://www.google.com/search?hl=cs&site=img&tbm=isch&source=hp&biw=1680&bih=912&q=obr%C3%A1zky&oq=obr%C3%A1zky&gs_l=img.12..0110

³⁷ zemřel 30. dubna 1990 za podivných okolností při potápění v Rudém moři

³⁸ PATOČKA, Jakub. Josef Velek: ekologický ombudsman 80. let. In: [online]. [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://www.sedmagerace.cz/text/detail/josef-velek-ekologicky-ombudsman-80-let>

Obrázek 14 -6 Počátek české ekologické žurnalistiky
Mladý svět

Zdroj:http://www.google.com/search?hl=cs&site=img&tbm=isch&source=hp&biw=1680&bih=912&q=obr%C3%A1zky&oq=obr%C3%A1zky&gs_l=img.12.011042j2lwSzkM&bav=on.2,or.r_qf.&bvm=bv.44342787, d.Yms&fp=

8 Anti-environmentální marketing

Tato kapitola je věnována specifickému přístupu k environmentální problematice současného světa. Jako určitá reakce na varovné hlasy ekologických odborníků, environmentálních hnutí a politických subjektů, které upozorňují na katastrofické situace, které jsou důsledkem devastace přírody, objevují se i hlasy opačné.

Publicitě se anti-environmentalismu dostalo v podstatné míře i díky tomu, že jedním z jeho nejviditelnějších a nejosobitějších příznivců byl a je bývalý prezident České republiky Václav Klaus. Své myšlenky prosazuje v rámci rozsáhlých přednáškových aktivit a především ve svých publikacích *Modrá planeta v ohrožení*³⁹ a *Modrá, nikoli zelená planeta*.⁴⁰

Václav Klaus o životním prostředí píše a hovoří dlouhodobě, opakovaně ale poněkud nesoustavně. Zamýšlí se jakým způsobem předložit široké veřejnosti své komplexnější stanoviska k dnešnímu životnímu prostředí, zvláště pak k problematice globálního oteplování. Václav Klaus ve své publikaci říká: *„Přístup environmentalistů k přírodě je obdobou marxistického přístupu k ekonomickým zákonitostem, protože i oni se snaží svobodnou spontaneitu vývoje světa (a lidstva) nahradit rádobou optimálním, centrálním či-jak je dnes módní říkat – globálním plánováním světového vývoje.“*⁴¹

Globální oteplování se v posledních letech stalo jakým si pomyslným symbolem a vlastně prototypem konfliktu pravda versus propaganda. *„Byla nastolena jedna politicky korektní pravda a oponovat jí není snadné, ač nemalý počet lidí, mezi nimi špičkových vědců, problém klimatických změn a jejich příčin a důsledků vidí úplně jinak. Hrozí arogance obhájců hypotézy globálního oteplování a od ní odvozené hypotézy, jež dává*

³⁹ KLAUS, Václav. *Modrá planeta v ohrožení: (sborník nových textů o globálním oteplování)*. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2009, 227 s. ISBN 978-807-3632-779.

⁴⁰ KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 2., rozšířené vydání. Praha: Dokořán, 2009, 212 s. ISBN 978-807-3632-434.

⁴¹ KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 2., rozšířené vydání. Praha: Dokořán, 2009, 22 s. ISBN 978-807-3632-434.

*do souvislosti globální oteplování s konkrétními činnostmi člověka. Bojí se důsledků, které to bude mít pro všechny z nás.*⁴²

Anti-environmentalisté i s podporou vědeckých údajů se snaží vyvracet taktéž vědecké údaje ekologů o světových hrozbách, mezi které patří především globální oteplování, vyčerpání neobnovitelných zdrojů apod. Kromě publikací Václava Klause se na našem trhu objevují některá další díla světových anti-environmentalistů, mezi které patří též Bjørn Lomborg. Ve své publikaci *Skeptický ekolog* velmi pečlivě i díky své profesi⁴³ probírá všechny nejvýznamnější problémy stavu světa – od velikosti populace, výživy a prosperity přes problémy přírodních zdrojů a znečištění až po biodiverzitu a globální oteplování.

Jeho argumenty jsou podepřeny velkým počtem příkladů a údajů ze všeobecně uznávaných zdrojů, které si může každý ověřit. Druhou hlavní myšlenkou knihy je ekonomický aspekt, environmentalisty často pomíjený. B. Lomborg se vždy ptá, co nějaké pro-environmentální opatření stojí a zda by se za tyto peníze nedalo pořídit něco, co bude mít pro kvalitu života na Zemi větší přínos “...nesmíme nechat ekologické organizace, podnikatelská lobby a média, aby nám jen tak předkládaly své pravdy a určovaly priority. V debatě o životním prostředí bychom měli naopak usilovat o pečlivou demokratickou kontrolu tím, že budeme znát skutečný stav světa – to znamená, že v podstatných oblastech budeme znát nejdůležitější fakta a souvislosti.”⁴⁴

Václav Klaus v obou citovaných publikacích prezentuje nejen své názory a nekompromisně diskutuje s příznivci environmentalismu⁴⁵, ale ve velké míře cituje významné biology, filozofy a politiky, kteří sdílejí jemu podobné názory. Jeden z názorů: na politické reprezentaci je, aby vytvořila politické, právní,

⁴² KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 2., rozšířené vydání. Praha: Dokořán, 2009, 10 s. ISBN 978-807-3632-434.

⁴³ LOMBORG, Bjørn je významný dánský statistik.

⁴⁴ LOMBORG, Bjørn. *Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?*. 1. vydání. v českém jazyce. Praha: Liberální institut, 2006. ISBN 80-736-3059-1. s. 14.

⁴⁵ mezi které počítá např. Al Gora či Martina Bursíka (poznámka autorky)

ekonomické prostředí pro život a aby zajistila udržitelný rozvoj lidstva či konkrétně České republiky.⁴⁶ Knihu *Modrá, nikoli zelená planeta*, udává určitý směr, který by měl čtenáře ochránit před zhoubnými vlivy environmentalismu:

Co tedy máme dělat?

- Místo o životní prostředí usilujme o svobodu;
- nepředřazujme jakékoli změny klimatu zásadním otázkám svobody a demokracie (nedávejme pohyb průměrné teploty před závorku);
- místo organizování lidí shora umožněme každému žít podle svého;
- nepodléhejme módním tématům;
- nepřipusťme politizování vědy a nepodléhejme klamu vědeckého konsensu, který je stejně vždy docilován jen hlasitou menšinou a nikoli mlčící většinou;
- budme k přírodě vnímaví a pozorní a vyžadujme to v osobním životě i od těch, kteří o životním prostředí nejhlasitěji mluví;
- budme pokorní vůči spontánní evoluci lidské společnosti, věřme její implicitní racionalitě a nepokoušejme se ji brzdit a obracet jakýmkoli směrem;
- nestrašme se katastrofickými předpověďmi a nezneužívejme je k obhajobě a prosazování iracionálních zásahů do lidských životů.⁴⁷

Environmentalisté neberou zajiště v úvahu, že značná část souše je výsledkem lidské uvědomělé činnosti a že následné spory, které ochránci přírody stále vyvolávají, nechrání nikoliv původní přírodu, ale historický produkt činnosti každého jedince společnosti.

Environmentalisté ignorují skutečnost, že ve stejném pohybu jako člověk, který vytváří hodnoty pro svůj život, stojí i příroda. Faktem zůstává, že pro jedny druhy živočichů a rostlin se činnosti člověka podmínky zhoršují, pro jiné

⁴⁶ KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 2., rozšířené vydání. Praha: Dokořán, 2009, 27 s. ISBN 978-807-3632-434.

⁴⁷ KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 2., rozšířené vydání. Praha: Dokořán, 2009. ISBN 978-807-3632-434. s. 19, 21, 137.

naopak vhodné podmínky vznikají a příroda sama se těmto změnám velmi pružně přizpůsobuje. Proto jsou zavádějící statistiky, které uvádějí, kolik jednotlivých živočišných druhů za poslední desetiletí vyhynulo. A tento argument bývá silným znakem ochranářským zákazům a omezením.

Co říci na argumenty anti-environmentalistů v době, kdy jsme sami svědky projevů přírody, které ve svém životě nepamatujeme my ani generaci našich rodičů, a které jsou zdůvodňovány jako důsledek globálního oteplování planety. Přívalové deště, povodně, cyklony a tajfuny v narůstajícím množství a v místech, kde se doposud (alespoň co si pamatujeme) nevyskytují.

Zajisté nemusíme s názory anti-environmentalistů souhlasit, ale jejich učení přináší i některé pozitivní myšlenky. Především by člověk neměl v plné míře a nekriticky přijímat jakákoliv dogmata, ať se nám předkládaná tvrzení jeví na první pohled logická. Další pravdou je, že environmentálním podnikáním se zabývá ve světě obrovské množství podnikatelských subjektů.

Tento novodobý business spolývá obrovské množství prostředků, které by mohly posloužit např. při hledání efektivních léčebných metod. I v naší zemi jsou známy případy, ve kterých environmentální myšlenky byly pouhou zástěrkou pro získávání veřejných prostředků pro různé podivné organizace.

Snad by bylo možné i řadě argumentů uvěřit, ale pak si stačí pustit televizor. Pohled na samičky tučňáků, které s potravou pro svá hladová mláďata hledají zoufale cestu zpět na pevninu - neboť mezitím odtál další kus ledovce – nás vrací zpět do reality. Na tom globálním oteplování asi opravdu něco bude.

Závěr

Diplomová práce přinesla náhled na environmentální aktivity sektorů národního hospodářství tj. na podnikatelskou oblast, veřejný sektor a sektor neziskový – přičemž zde byla vyčleněna kategorie nevládních organizací.

V současnosti se občas setkáváme s názorem, že oblast marketingu je vyhrazena pro oblast podnikání, že oba sektory mají svá pravidla vymezená především legislativními normami.

Reformy veřejné správy v západní Evropě, které proběhly v polovině dvacátého století, přinášejí mimo jiné i užší propojení se soukromým sektorem a to především v oblasti využívání manažerských metod. V této souvislosti se stal též marketing součástí rozhodovacích procesů veřejné správy.

Obdobná situace nastala v oblasti nevládního neziskového sektoru a byly to především ekologické organizace, které vytvářejí různé formy cíleného působení na veřejnost, podnikatelské subjekty i instituce veřejné správy včetně politiků.

Určité váhání ještě existuje v propojení marketingové komunikace a environmentálních aktivit. Bylo již v předchozím textu zmíněno, že cílem environmentální politiky je v rámci úspor zejména neobnovitelných zdrojů snaha o snížení spotřeby. Naopak marketingová komunikace je součástí podnikatelské strategie právě proto, aby se zvýšil odbyt výrobků a tím i spotřeba zákazníků.

Praxe však ukazuje, že propojení marketingové komunikace jako formy či prostředku s environmentálními idejemi je efektivní a vzájemně prospěšná.

Cílem diplomové práce bylo provést rozbor environmentálního marketingu

u všech tří sektorů. Domnívám se, že cíl diplomové práce byl v podstatné míře splněn.

Verifikace hypotéz:

V úvodu diplomové práce byly stanoveny následující dvě hypotézy:

Hypotéza 1: Ačkoliv v principu má environmentalismus a marketingová komunikace rozdílné cíle, jejich propojením vzniká efektivní forma oslovení cílových skupin.

Jak vyplývá z předchozího textu, hypotéza se ukázala jako pravdivá.

Hypotéza 2: Výraznou roli v environmentálním marketingu získává neziskový sektor, zejména nevládní neziskové organizace.

Jak vyplývá z předchozího textu, hypotéza se ukázala jako pravdivá.

Pozice neziskového sektoru je i díky demokratizačním procesům v Evropské unii mimořádně silná. Proto jsou nevládní neziskové organizace i v environmentální oblasti při prosazování svých zájmů velmi úspěšné. Problémem je, že i když ve většině případů přináší jejich aktivity veřejný prospěch v oblasti ochrany životního prostředí, jindy může být ve svých důsledcích situace opačná.

Takovým příkladem je několik let nedokončená dálnice D8. Ekologové sice dosáhli svého a je doposud ochráněno několik zajímavých lokalit rostlin, na druhou stranu jezdí kamiony a cisterny s toxickými látkami přes vesničky po nekvalitních okresních silnicích kolem přerušené stavby.

Sílu neziskových organizací a respekt institucí Evropské unie k občanské společnosti potvrzuje též mimořádný úspěch ornitologických organizací při prosazení Významných ptačích území (IBA) v rámci programu NATURA

2000. Převážně amatérští příznivci ptactva prosadili ve svých zemích speciální chráněná území.

V České republice existuje velmi kvalitní a pestrý systém chráněných území a navržená ptačí území různě částečně zasahují do lokalit, které bez problémů již desítky let fungují (jsou též zaměřeny na ochranu ptactva). Jiná IBA zřejmě zlepšila životní prostředí některým ptačím druhům, avšak výrazně omezují rozvojové aktivity obcí a příslušného regionu. V případech, kde by stát (a dokonce i Ministerstvo životního prostředí) chtěl rozhodnout jinak, pohrozila Evropská komise sankcemi.

Poslední kapitola diplomové práce stojí jakoby proti všem ostatním. Je však nezbytné upozornit na fakt, že ne celá populace, včetně části odborné přijala ekologické výzvy, ať již na světové nebo evropské úrovni. Lze tedy konstatovat, že i druhá hypotéza se prokázala jako pravdivá.

Nezbývá než věřit, že většina podnikatelských subjektů se dostane do takových pozic, že environmentální opatření nebudou pro ně výraznou zátěží, ale naopak jedním z kroků k další prosperitě.

Environmentalismus je neliberální, populistická ideologie současnosti, která si zaslouží pozornost liberálů evropského stylu. Zajímat se o maličkosti, které negativně ovlivňují kvalitu životního prostředí, se vyplatí celému lidstvu.

SEZNAM LITERATURY

ČERNÁ, Jitka, KAŠÍK, Milan a KUNZ, Vilém. *Public relations: (komunikace organizací)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2006. 87 s. Učební texty. ISBN 80-86754-65-0.

ČERNÁ, Marta a Marcela KRŽOVÁ. eds. *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice: součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2000, 108 s. ISBN 80-721-2151-0.

DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANEŠ. *Úvod do politologie*. 1. vydání. Praha: Grada, 2010, 263 s. ISBN 978-802-4729-404.

FARSKÝ, Miroslav. ed. *Environmentální politika v Německu a v České republice: příspěvky pro PHARE-projekt*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1999, 131 s. Acta Universitatis Purkynianae, 46; VI. ISBN 80-7044-262-X.

FRIČ, Pavol a kol. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 203 s. ISBN 80-86432-04-1.

FRIEDL, Karel et al. *Chráněná území v České republice*. Praha: Informatorium, 1991. 274 s. ISBN 80-85368-13-7.

GIRARDET, Herbert a John SEYMOUR. *Zelená planeta: ekologický program pro každého*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1993, 190 s. ISBN 80-853-6847-1.

HAWKEN, Paul, Amory LOVINS a L. Hunter LOVINS. *Přírodní kapitalismus: jak se rodí další průmyslová revoluce*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2003, 476 s. Myšlenky (Mladá fronta), sv. 14. ISBN 80-204-1078-3.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 482 s. ISBN 80-864-3295-5.

KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 2., rozšířené vydání. Praha: Dokořán, 2009, 212 s. ISBN 978-807-3632-434.

KLAUS, Václav. *Modrá planeta v ohrožení: (sborník nových textů o globálním oteplování)*. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2009, 227 s. ISBN 978-807-3632-779.

KOČÍ, Kateřina. (ed.). *Komunikace a Natura 2000*. 1. vydání. Rožnov pod Radhoštěm, Actea, společnost pro přírodu a krajinu, 2003. 68 s. ISBN 80-239-2841-4.

KOTLER, Philip. *Marketing management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 788 s. ISBN 978-80-247-1359-5.

LOMBORG, Bjørn. *Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?*. 1. vydání. v českém jazyce. Praha: Liberální institut, 2006, 587 s. ISBN 80-736-3059-1.

MALÍKOVÁ, Petra a David LACINA eds. *Významná ptačí území v České republice*. Praha: Česká společnost ornitologická, 2001, 143 s. ISBN 80-902216-5-3.

MEZŘICKÝ, Václav. ed. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, 207 s. ISBN 80-736-7003-8.

PETRŽÍLEK, Petr. *Legislativa udržitelného rozvoje a nové podnikatelské příležitosti: co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007, 230 s. ISBN 978-808-6920-207.

ŠTĚPÁNEK, Zdeněk a Jiřina JÍLKOVÁ. *Malý výkladový slovník z oblasti ekonomiky životního prostředí*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 1998, 159 s. ISBN 80-721-2053-0.

VELEK, Josef. *Příběhy pro dvě nohy*. 1. vydání. Praha: Práce, 1988. 262 s.

ZADINOVÁ, Gabriela. *Ekologická příručka ústeckého občana, aneb: Jak chránit životní prostředí v Ústí nad Labem: studenti Fakulty životního prostředí Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem svému městu*. 2., přepracované vydání. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, 68 s. ISBN 978-80-7414-001-3.

Seznam zkratek

Zkratka	Význam
AOPK	Agentura ochrany přírody a krajiny
ČSO	Česká společnost ornitologická
EPD	Environmental Product Declaration – Environmentální prohlášení o produktu
ETAP	Environmental Technologies Action Plan - Program podpory environmentálních technologií
EU	Evropská unie
CHKO	Chráněná krajinná oblast
IBA	Important Bird Areas – Významná ptačí území
MŽP ČR	Ministerstvo životního prostředí ČR
NP	Národní park
PCR	Product Category Rules – Pravidla produktových kategorií
SAC	Special Areas of Conservation – území zvláštní ochrany
SPA	Special Protection Areas – oblasti ochrany ptactva
SPR	Státní přírodní rezervace

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autorky: Bc. Ilona Hamplová Warzala

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Kombinované studium

**Název práce: Environmentální marketing – korporace podnikatelského,
veřejného a neziskového sektoru**

Rok: 2012/2013

Počet stran textu bez příloh: 83

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 16

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 4

Počet internetových zdrojů: 5

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: Ing. Jindřich Kolek, MBA